

Център
за икономическо развитие

Анализи. Обзори.

**ХАРМОНИЗИРАНЕ НА
ДАНЪЧНОТО ОБЛАГАНЕ
В БЪЛГАРИЯ С
ИЗИСКВАНИЯТА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ**

София, 2001

Анализи. Обзори.

***ХАРМОНИЗИРАНЕ НА
ДАНЪЧНОТО ОБЛАГАНЕ
В БЪЛГАРИЯ С
ИЗИСКВАНИЯТА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ***

ЛОРА БРУСИЙСКА

ЦЕНТЪР ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Центърът за икономическо развитие е български неправителствен изследователски институт по проблемите на икономическата политика, създаден през 1997 г. Неговата цел е да подпомага икономическото развитие на България чрез осъществяване на обществена дискусия и разработване на варианти по актуалните въпроси на икономическата политика.

© Център за икономическо развитие, 2001

ISBN: 954-9821-19-6

Всички права са запазени. Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма - електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин - без писменото разрешение на Центъра за икономическо развитие.

За разрешение за публикуване или използване на части от тази книга пишете до:

Център за икономическо развитие
ул. „Балша“ 1, бл. 9, София, БЪЛГАРИЯ
e-mail: ced@ced.bg

Издателска изработка и предпечат:
„РАН Дизайн“, София

Печат: „Варна-принт“, Варна

УВОД	5
ЗАКОНОВА ОСНОВА ЗА ХАРМОНИЗАЦИЯ В ДОГОВОРА ЗА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	7
1. Разпоредби, засягащи данъчното облагане	7
2. Цел на хармонизацията в сферата на данъчното облагане	8
КОСВЕНО ДАНЪЧНО ОБЛАГАНЕ	10
1. Данък добавена стойност	10
2. Сравнителен анализ на българската система за ДДС с тази на страните, членки на съюза	14
2.1. Данъчни ставки	15
2.2. Основни категории на ДДС	16
2.3. Основни изводи	21
ПРЯКО ОБЛАГАНЕ	27
1. Корпоративно подоходно облагане	27
2. Сравнителен анализ между корпоративното облагане в България и Европейския съюз	34
2.1. <i>Облагаем доход</i>	34
2.2. <i>Данъчно преобразуване</i>	35
2.3. <i>Амортизации</i>	39
2.4. <i>Капиталови доходи</i>	41
2.5. <i>Дивиденди</i>	41
2.6. <i>Данъчни ставки</i>	42
2.7. <i>Данъчни облекчения</i>	43
2.8. <i>Изводи</i>	46
3. Индивидуално подоходно облагане в България и ЕС	50
3.1. <i>Облагаем доход</i>	52
3.2. <i>Необлагаем доход</i>	53
3.3. <i>Изводи</i>	55
ИЗБЯГВАНЕ ПЛАЩАНЕТО НА ДАНЪЦИ	57
1. Нелоялна данъчна практика	57
2. Предприети мерки	57
3. Основни цели на мерките срещу нелоялната конкуренция	59
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	60
ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Институционална система на Европейския съюз	66
ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Как Европейският съюз взема решения	66
БИБЛИОГРАФИЯ	67

Целта на анализа за хармонизиране на данъчното ни законодателство с критериите на Европейския съюз (ЕС) е: първо, да представи основните документи и директиви, които вече са приети, тези, които предстоят да бъдат приети и в какъв срок трябва да бъдат адаптирани от страните членки на ЕС; второ, да направи оценка на степента на хармонизацията в съюза, доколко самите страни членки са изпълнили изискванията на приетите документи и директиви и, трето, да направи оценка на данъчното законодателство прилагано в България, доколко то отговаря на изискванията на ЕС и какви са конкретните проблеми в отделните закони.

През последните години в бюджетния сектор се извършват редица важни промени с цел подобряване управлението на бюджетните ресурси. Това се базира на общата стратегия за развитие на бюджетния сектор и споразуменията с международните институции. Усъвършенстването на управлението на приходите на държавата е един от акцентите на реформата, която цели хармонизиране на бюджетните процедури и бюджетния процес в съответствие с прилаганите международни стандарти и по-специално със стандартите, въведени в ЕС, както и хармонизиране на българското законодателство в сферата на бюджета с й постиженията на правото на ЕС.

В тази връзка важно значение имат проучването и познаването на основните правила, документи и директиви, приети от страните членки на ЕС, чиято цел е хармонизиране на данъчното законодателство в съюза и прилагането му на практика.

Данъчната политика като средство за събиране на приходи и като инструмент за управление на икономиката е сред основните и ревниво пазени прерогативи на държавата. Трябва да се очаква, че страните членки няма да бъдат склонни да се измести тяхната юрисдикция в тази област.

От своето зараждане Европейската общност винаги е оказвала влияние върху данъчното законодателство. Независимо, че Договорът за Европейска икономическа общност (Римският договор) съдържа само няколко норми, които явно касаят данъците и са насочени главно към елиминиране на данъчната дискриминация при вноса и износа на стоки, институциите на европейската икономическа общност започват да обръщат все по-голямо внимание на

данъчната хармонизация. Когато Римският договор влиза в сила през 1958 година, всяка от шестте страни, основателки на ЕС, разполага с голям обсег директни и косвени данъци. Независимо, че техните системи са подобни до известна степен, има голямо различие в структурите на данъците при разпределянето на приходите. Някои от тези несъответствия са очевидни прегради пред търговията в рамките на ЕС, докато други имат значителен ефект върху условията за конкуренция. Фискалните мерки, които затрудняват свободното движение на стоки, услуги, работници, капитал, и равните условия на конкуренция са проблеми, които трябва да бъдат решени фундаментално на равнище ЕС и да предизвикат уреждане и хармонизация.

Хармонизацията на данъчната политика на страните от ЕС е труден и чувствителен процес, тъй като не се отнася просто до техническите стандарти. Данъчното облагане в действителност засяга икономическите, социалните и политическите условия и бюджетните изисквания на всяка държава.

Хармонизацията на ниво ЕС може да се окаже в конфликт с един или повече от тези интереси в някои от страните членки. Като се има предвид хетерогенната същност на политическите идеологии или тенденции в ЕС, както и различните национални традиции в данъчната политика, се оказва изключително трудно за ЕС да направи прогрес в тази област.

ЕС няма фискална политика в пълния смисъл на този термин, но се очаква в близко бъдеще да се формира. Въпреки липсата ѝ редица нейни аспекти, като икономически, транспортни, енергийни, екологични, трябва да бъдат взети под внимание при всички инициативи за хармонизиране на данъците.

1. Разпоредби, засягащи данъч- ното облагане

Разпоредбите на Римския договор, които директно засягат данъчното облагане, са ограничени. Главните данъчни разпоредби са дадени в чл.95 до чл.99, глава I на част III на договора. Те се занимават основно с косвеното облагане, но тяхната позиция в договора показва, че не са насочени единствено към свободното движение на стоки, а по-общо към постигането на свободна и честна конкуренция между предприемачите във всички страни членки.

Членове 95 и 96, които отразяват релевантните разпоредби на Генералното споразумение за митата и търговията /ГАТТ/, регламентират изменението на граничните данъци и такси, а членове 97 и 98 добавят разпоредби за прилагането на тези принципи. Член 99 предоставя на Европейския съвет право да приема законодателство за хармонизация на националното данъчно законодателство до степента, необходима за функционирането на вътрешния пазар.

Друга разпоредба на Римския договор, която се отнася директно към данъците, изисква от страните членки да започнат преговори за забрана на двойното данъчно облагане в необходимия срок. Единствената данъчна конвенция е Арбитражната конвенция от 1990 година (Конвенция за елиминиране на двойното данъчно облагане във връзка с реорганизирането на печалбите на асоциираните предприятия.)

Разпоредбите, които засягат пряко данъците, не са единствените, които имат значение за проблема. Много други разпоредби, отнасящи се до отделни сфери на регулиране на ЕС, може да имат отношение към данъчните проблеми. Като примери може да се посочат чл. 46, който забранява дискриминацията на основа на националността, чл. 48 - регламентиращ свободата на движение на работниците, чл. 52 - свободата на установяване, чл.59 - свободата на предлагането на услуги, чл. 76 - транспорта и чл. 221 - равноправното третиране на чуждите инвеститори.

Според чл. 100 и 101 на Римския договор Европейският съвет има юрисдикцията да приема Директиви за хармонизация на законодателството. Чл. 100 му позволява да

2. Цел на хармонизацията в сферата на данъчното облагане

създава законодателство във връзка с разпоредбите, които директно се отнасят до установяването или функционирането на Общия пазар. Тъй като чл. 99 се отнася само до косвеното данъчно облагане, едва в чл. 100 Европейският съвет получава право да приема законодателство по директното данъчно облагане. Примери в това отношение са Директивата за трансгранични сливания и Директивата за отношенията между фирмата майка и подразделенията ѝ. Подобно на чл. 99 чл. 100 изисква от Европейския съвет да взема решения с единодушие. Член 100а въвежда квалифицирано мнозинство при гласуването на мерки, отнасящи се до конкуренцията във вътрешния пазар, за да се ускори процесът, дори ако е необходимо, да пренебрегва несъгласието на малцинството.

Необходимостта от хармонизация и нейната същност са определени от целите на ЕС, свързани с постигането на четирите свободи:

- свободно движение на стоки
- свободно движение на хора
- свободно движение на услуги
- свободно движение на капитали

С тези фундаментални свободи са свързани редица от общи политики и по-специално пакет от правила за свободна конкуренция. Крайната цел е една икономическа зона с еднакви характеристики на вътрешен национален пазар. Хармонизацията в сферата на данъците следователно цели да елиминира фискалните пречки за икономическата интеграция.

Необходимо е, от една страна, да се направи възможно свободното движение на хора, стоки, услуги и капитали през границата и, от друга, да се прекратят изкуствените търговски и капиталови потоци, които съществуват само поради данъчните различия между различните страни членки.

През 1960 г. Европейската комисия сформира Комитет от фискални и финансови експерти с широк мандат, за да разгледат всички аспекти на прякото и косвеното облагане и на публичните разходи. Той трябва да проучи дали и в каква степен разликите в системите на данъчното облагане и публичните финанси на страните членки са пречка за постигането на единен вътрешен пазар. Комитетът започва своя доклад с обобщаване на целите на общия пазар и очертаване на разликите в общата данъчна тежест във всяка страна членка, разликите в структурата на публичните разходи, както и разликите в данъчните структури. Той формулира дългосрочни препоръки, като набляга специално на данъчната

прозрачност и рационализацията на данъчните структури:

1. Във връзка с прякото данъчно облагане, той предлага известна хармонизация на индивидуалния данък върху дохода - единен общ данък с обща структура на скалите и обща дефиниция на облагаемия доход.

Трябва да има също така отделен хармонизиран корпоративен данък, интегриран със системата за облагане на доходите, свързани с разпределението на печалбите. Лихвените плащания и дивидентите трябва да бъдат обект на обща система от данъци върху дивидентите, съпроводени от данъчен кредит с разпределения на друга компания от ЕС, освободена от данък върху дивидентите. Накрая, споразуменията за двойното данъчно облагане трябва да бъдат хармонизирани или заменени с Конвенция между страните.

2. Във връзка с косвеното облагане Комитетът препоръчва въвеждането на система от косвени данъци с дългосрочна цел с оглед на различната степен, до която публичните финанси на страните членки разчитат на косвеното облагане. Съществуващите системи на оборотен данък, трябва да бъдат заместени от обща система на ДДС, приложена до и включително на етапа „продажба на едро“ независимо от това, дали се прилага единна ставка.

Следователно Комитетът приема триетапна програма за мерките, които препоръчва. В първия етап най-спешният проблем е хармонизацията на данъка върху оборота (ДДС). Данъкът върху дивидентите и лихвите, споразуменията за двойното данъчно облагане също трябва да се хармонизират. Вторият етап предвижда хармонизация на корпоративния и подоходния данък и завършването на една многостранна конвенция за двойното данъчно облагане. Третият етап трябва да доведе до изграждането на обща информационна система, система за финансови трансфери и Данъчен съд. Мерките, които засягат данъците върху капиталовите транзакции, транспорта и енергетиката, трябва да бъдат предприети в момент, подходящ за интеграционния процес.

КОСВЕНО
ДАНЪЧНО
ОБЛАГАНЕ1. Данък добавен-
на стойност

Като се придържа към приоритетите за свободното движение на стоки и изграждането на свободна търговска зона, първоначалните усилия на Европейската комисия са насочени към косвеното данъчно облагане и по специално към оборотния данък. Хармонизацията на данъка върху оборота получава специален приоритет поради незабавния ефект върху цените, прилагани от страните членки, и пречките за свободното движение на стоки, създадени като резултат от данъчните бариери.

Въвеждането на Първата и Втората директива от 11 април 1967 година за замяна на данъка върху оборота от данък върху добавената стойност улеснява прилагането на единни данъчни правила при преминаването на стоките и услугите през граница. Като пренебрегнем някои недостатъци и липсата на хармонизация на данъчните ставки, общите структури, въведени от Първата и Втората директива, са достатъчни да посрещнат незабавните нужди на общия пазар.

По-нататъшната хармонизация се осъществява с решение на Европейския съвет от 21 април 1970 г. и се материализира в Шестата директива от 17 май 1977 г. Тя фактически замества Втората Директива и е базирана на механизма за трансграничната търговия със стоки, по-специално - освобождаване от данък при износа на експортиращата страна членка и данъчно облагане на вноса от внасящата страна. Поради това, че услугите са нематериални и не се поддават на облагане на границите, Шестата директива въвежда правила, с които локализира услугите в страната доставчик на клиента или мястото на извършване в зависимост от категорията на услугата. Освобождаването от данък при трансграничните услуги се постигна чрез предоставяне на търговец от страна членка, който доставя услуга в друга страна, връщане на данъка натрупан върху разходната компонента на услугата.

Елиминирането на данъчните бариери прераства в приоритет едва след приемането на Бялата книга от 1985 г., която оформя стратегиите и мерките за постигане на общ пазар. Независимо че Европейската комисия предлага система, базирана на събиране на данъците в страната на

произхода, Европейският съвет не е в състояние да постигне съгласие и приема преходни споразумения, като разрешава премахването на бариерите с налагане на данъка в страната на назначението. Според това преходно споразумение стоки, продадени от търговец в една страна членка на търговец в друга страна членка, продължават да се освобождават от данък в страната на доставчика, но вече не са обект на импортна такса в страната на потребителя. Обратното, потребителят трябва да отговаря за данък върху придобитото при възвръщането на ДДС в страната си. За продажбите на дребно на индивидуалните потребители преходните споразумения въвеждат данъчно облагане в страната на произход: индивидуален потребител от една страна членка, закупуващ стоки в друга страна членка, плаща данък в страната на покупката и може свободно да внесе стоките в страната си на постоянно пребиваване. Преходните правила взимат под внимание проблема, че разликите в прилаганите данъчни ставки могат да доведат до трансгранично транспортиране от индивиди, без право на приспадане. Специални споразумения, осигуряващи данъчно облагане в страната на потребление, се прилагат за няколко важни категории на търговията, по-специално трансгранични покупки от публичните власти, продажби по пощата на индивидуални купувачи, нови средства за транспорт и стоки, подлежащи на акцизно облагане. Правилата за трансграничните услуги при вътрешната система на страните членки, остават в голяма степен непроменени според преходните споразумения.

Много проблеми остават нерешени от Шестата Директива и следователно те са обект на други директиви и предложения:

1. Осмата директива от 6 декември 1979 въвежда условия за възвръщане на данъка на търговци, реализирали ДДС в страна членка, в която те не са установени. Подобни условия са въведени за търговците извън ЕС с Тринадесетата директива от 17 ноември 1986.
2. Директива на Европейския съвет 83/183/ЕЕС въвежда освобождаване от ДДС, акцизи и други потребителски данъци при определени условия за постоянен внос на частно лице на лично имущество в случай на смяна на местожителството.
3. Директива на Европейския съвет 85/362/ЕЕС въвежда освобождаване от ДДС в случай на временен внос на стоки, различни от транспортни средства, палети и контейнери.
4. Осемнадесетата директива от 18 юли 1989 забранява голяма част от дискриминационните условия на Шестата

директива, като по този начин хармонизира базата за оценка. В добавка Европейският съвет дефинира случаите на освобождаване от ДДС, приложими при крайния внос на определени стоки.

5. Регламент ЕЕС/288/92 въвежда силно административно взаимодействие при косвените данъци, като осигурява обща система за обмен на информация за транзакциите вътре в ЕС.
6. Директива на Европейския съвет 92/77/ЕЕС налага минимална стандартна ставка за период от четири години, който съвпада с първоначалния период на валидност на предходните споразумения. Тази ставка е продължена до 31 декември 1997 г. Страните членки могат все пак да прилагат до два пъти редуцираните ставки при минимум 5 процента от доставките на специфични категории стоки и услуги, изброени в Анекс Н на Директива 92/77. Нулевите ставки може да бъдат запазени през преходния период.
7. Седмата директива въвежда специални условия за стоките от втора ръка, произведенията на изкуството, антиките и колекционерските предмети, при които данък се начислява върху маржа на продавача вместо върху пълната пазарна цена.
8. Директива на Европейския съвет 95/07/ЕЕС въвежда опростени мерки за ДДС, но по-специално за определени верижни операции.

По-нататъшното изравняване на ставките и по-специално на структурата на ставките остава в рамките на пожеланията. Комисията приема детайлна работна програма за въвеждането на обща система на ДДС. Окончателното ДДС, известно като обща система, ще осигури еднакво третиране за националните и вътрешно-съюзните транзакции, като неизбежна последица на крайните цели, заложиени с приемането на първата Директива за ДДС. Според Комисията хармонизацията е единственият начин да се гарантира, че ДДС ще има неутрален ефект върху условията на конкуренция, ще предотврати измами и загуби на данъчни приходи и ще доведе до опростяване на базите на данъчната система.

Системата, предложена от Комисията, включва пълен преглед на общата система на ДДС с големи последици за ЕС като цяло и за всяка страна членка поотделно. Това изисква страните членки да започнат законодателна хармонизация в сферата на косвеното данъчно облагане и по-специално в на ДДС. Комисията изготвя работна програма и график за

прилагане на предложенията стъпка по стъпка, за да се осъществи прогрес в посока на обща система на ДДС за единен пазар.

Според предложенията най-важните характеристики на бъдещата система са:

- Премахване на всяко разграничение между националните и между-съюзните сделки/транзакции.
- Данъчно облагане на всички сделки/транзакции вътре в Съюза.

Ключовите елементи на системата са:

- Едно-единствено място на регистрация за операторите, които ще трябва да обложат всички сделки в едно-единствено място за цялия ЕС;
- Отказване от прякото разпределение на приходите от ДДС за данъчната система. Системата, предложена от Комисията, действително създава широка общностна данъчна зона и прилага премахването на пряката алокация на постъпленията от ДДС (между страните членки) с данъчно-облагателна система.

Ключова цел на тази система на ДДС е да установи концепцията на данъчно облагане в страната на покупката с оператори, регистрирани само в една страна. Това ще спре фрагментирането на единен пазар и ще опрости процедурите. Тази концепция за данъчно облагане при мястото на покупката поражда въпроси относно последствията в рамките на хармонизацията на ДДС. Този данък трябва да остане неутрален, за да се предотврати нарушаването на конкуренцията в единния пазар. Според Комисията въвеждането на единна ставка на ДДС ще предостави идеално решение за предотвратяване на всяко нарушаване на конкуренцията, което е резултат от данъците, и преди всичко, ще осигури простото и единно прилагане на данъка на територията на цялия Европейски съюз.

Проблемът за хармонизирането на ставките на ДДС е много чувствителен и представлява сърцевината на националния суверенитет в смисъла на фискалните инструменти и политики. Комисията защитава мнението, че трябва да има някакви законови граници за ставките по ДДС, ако те ще се изравняват. Тя предлага следните граници - минимална от 15% и максимална от 25%. Скандинавските страни членки, чиито ставки вече са 25%, не биха приели един обвързващ механизъм, който ще ги спре да събират допълнителен приход. Като следствие предложеният таван от 25% е отхвърлен от Европейския съвет на финансовите

2. Сравнителен анализ на българската система за ДДС с тази на страните, членки на съюза

министри и министрите на икономиката на 2 декември 1996 г. На негово място се поставя условието страните членки да се въздържат да увеличават ставките, доколкото е възможно, и да ги поддържат в интервал от десет пункта между минималните и максималните ставки по ДДС, които са в действие понастоящем в Европейския съюз.

Хармонизацията на много други аспекти на общата система на ДДС е абсолютно необходима. Тук трябва да бъдат споменати такива проблеми, като степента и условията за упражняване на правото на приспадане, освобождаване, преференциално данъчно третиране на малките фирми и други специални проекти. Независимо, че е трудно постигането на значителен прогрес, необходимо е да се положат усилия за хармонизиране на тези аспекти, за да се осигури достатъчно единно прилагане на данъка в целия съюз - фактори, които са здраво свързани с опростеността и ефективността на данъчната система. Целият обсег от възможности, овластявания и неправомерности от дискриминационен характер, позволени от сега съществуващите системи, трябва да бъдат преразгледани.

Въпросът за премахването на данъчните граници в Съюза е свързан с една основна цел - създаването на единна система на ДДС, според която продажбите на територията му ще бъдат облагани на мястото на тяхното възникване. Това виждане трябва да даде отговор на два фундаментални политически въпроса: хармонизирането на ставките и разпределението на приходите в страната, потребител на стоките и услугите.

Предложенията, направени през 1997 г., потвърждават избора, отнасящ се до междусъюзната търговия, и предлагат следните отговори на поставените политически въпроси:

- адекватно уеднаквяване на ставките в хармонизирана структура от две ставки;
- балансирано разпределяне на приходите чрез приемане на система за облагане.

Основните концепции на системата за облагане с ДДС в ЕС са:

- облагане на мястото на възникване, т.е. мястото, където стоките и услугите се намират по времето в което е възникнала транзакцията;
- приближаване на ставките на ДДС и на законодателството до степен, необходима за ограничаване рисковете от нелегална конкуренция;

- компенсационен механизъм, който страните членки приемат, за да осигурят постъпването на приходите от потребление в съответната страна потребител.

За постигането на единната система за ДДС, страните членки на ЕС трябва да преминат през преходен период, в който да направят съответните законодателни промени, по ДДС. За целта са приети единни критерии, които трябва да се спазват от всички страни, членки на Съюза:

- облекчаване на административните задължения за данъкоплатците и администрацията и значително опростяване на облагането с ДДС;
- запазване нивото на приходите от ДДС;
- намаляване на риска от избягване плащането на ДДС;
- запазване на данъчен неутралитет във връзка с конкурентоспособността на страните от ЕС.

Българският закон за ДДС отговаря до голяма степен на изискванията на ЕС. Множеството промени през последните години бяха извършени именно с цел хармонизиране на българската система с тази на съюза. Въпреки това продължават да съществуват различия. В повечето случаи те биха могли да се характеризират като бариери за развитието на системата за ДДС у нас, респективно за развитието на бизнеса като цяло.

2.1. Данъчни ставки

В повечето от страните на ЕС в средата на 90-те години ДДС заменя предишния данък върху продажбите и се налага върху предлагането на стоки и услуги. Прилага се стандартна ставка на ДДС, фиксирана като процент от облагаемата сума и една и съща за стоките и услугите. Стандартните ставки варират между отделните страни (виж Таблица 1) и в зависимост от определени условия се прилагат различни намалени ставки. Те обикновено се отнасят до медицински стоки и услуги, продукти от първа необходимост, хранителни продукти, детски стоки и др. В България се прилагат две ставки - 20% основна ставка за всяка облагаема доставка на стока и услуга, включително при внос на стоки (освен когато законът не предвижда друго) и специфична ставка - 0% в случаите на износ, описани по-долу.

В България не се прилага намалена ставка, което според мнението на някои експерти и широк кръг представители на бизнеса води до намаляване конкурентоспособността на нашите експортни стоки и услуги (тук влизат и така широко

дискутираните туристически услуги). Докато в страните членки се използват намалени ставки в зависимост от това, кое е икономически изгодно за всяка от тях, България би могла да помисли за използването на намалени ставки там, където нашите цени не са конкурентни.

Таблица 1: Данъчни ставки на ДДС в страните, членки на ЕС, и в България

ДЪРЖАВА	НАМАЛЕНА СТАВКА	СТАНДАРТНА СТАВКА
Австрия	10/12	20
Белгия	0/1/6/12	21
България	0	20
Великобритания	0/2.5/5	17.5
Германия	7	16
Ирландия	0/3.3/10/12.5	21
Испания	4/7	16
Италия	4/10	20
Люксембург	3/6/12	15
Португалия	5/12	17
Франция	2.1/5.5	20.6

Източник: KPMG, <http://www.kpmg.com/>

2.2. Основни категории на ДДС

Основните категории на ДДС в страните от съюза са:

- облагаема доставка;
- облагаеми субекти;
- място на доставката.

2.2.1. *Облагаема доставка*

Облагаемата доставка е централна категория на ДДС, тъй като това е данък върху доставката на стоки и услуги. Доставката на стоки включва всяка материална и нематериална собственост, квалифицирана като стока за целите на ДДС. Терминът стока включва също доставката на газ, пара и електричество, както и трансфер на права върху собственост за използването на стоките. Трансферът на нематериална собственост (напр. патенти) се смята за доставка на услуга и затова подлежи на облагане с ДДС. Доставката на услуги се определя като всеки трансфер, който не се смята за доставка на стока.

Според българския Закон за данък добавена стойност /ЗДДС/ доставка е прехвърлянето на собственост върху стока

или други вещни права върху стока, извършването на услуга срещу насрещна престация на основание на сключена сделка или с цел да се сключи. Стока по смисъла на този закон е всяка движима и недвижима вещь с изключение на парите в обращение като законно платежно средство. Услуга означава всичко, което има стойност и е различно от стока и пари (в обращение като законно платежно средство).

Внос на стоки по смисъла на ЗДДС е въвеждането на стоки на митническата територия на страната. Всеки, придобил стоки извън територията на страната или притежавал стоки, които се обработват за негова сметка на място извън територията на страната, се приема, че е внесъл тези стоки на нейната територия и дължи данък. Изключение са случаите, когато има доказателства за друго.

Износ по смисъла и при условията на ЗДДС е:

1. Износ на стоки - когато са изпълнени следните условия:
  - стоките се доставят от място на територията на страната до място извън нея.
  - стоките от страната се превозват до мястото на доставката - от доставчика или от негово име или от получателя или от негово име, ако получателят е чуждестранно лице, което няма обект на територията на страната (тази разпоредба не се прилага в случаите, когато стоките са предназначени за зареждане, оборудване и снабдяване на плавателни съдове за развлечения, както и за частни самолети и други средства за превоз за лични нужди).
  - доставчикът прехвърля собствеността или други вещни права върху изнасяните стоки на получателя.
2. Международен транспорт.
3. Доставката на стоки и услуги, пряко свързани с международен транспорт.
4. Обработката, преработката или поправката на стоки, поставени под митнически икономически режими¹.
5. Обществени далекосъобщителни услуги от лицензиран за това оператор по смисъла на Закона за далекосъобщенията в полза на лица, чуждестранни оператори, които нямат седалище или друг обект на територията на страната и не са регистрирани по този закон.
6. Продажбата на дивеч, ловни трофеи, дивечови продукти и обслужващите ги дейности на чужденци чрез организирания ловен туризъм по смисъла на Закона за лова и опазване на дивеча.

¹ Митническите икономически режими са два вида - „активно усъвършенстване“ и „обработка под митнически контрол“. Стоките, обработени от лицето на чието име е учреден митническият икономически режим, трябва да бъдат изнасени или реекспортирани от същото лице.

2.2.2. облагаеми субекти

Облагаемите субекти в страните от ЕС са:

- тези (физически и юридически лица), които са ангажирани с търговска или земеделска дейност, без значение дали тя е организирана или не от юридическо лице;
- професионалисти и дейци на изкуството, ангажирани в облагаеми трансакции вследствие изпълнението на професионалните им задължения;
- всички физически и юридически лица, ангажирани с внос на стоки.

Според българския ЗДДС данъчно задължени лица са всички, които извършват икономическа дейност, независима от целите и резултатите от нея. Други понятия, изясняващи статута на субектите по ДДС, са - доставчик и получател. Доставчик е лицето, което прехвърля собственост върху стока или учредява, прехвърля други вещни права върху стока, или извършва услуга. Получател е лицето, което приема фактически или придобива собствеността върху стоките или други вещни права върху тях или получава услугите.

Облагаемите доставки (освен в случаите, когато законът не е определил нещо друго) са всички доставки на стоки или услуги, извършени от данъчно задължено лице по ЗДДС и са с място на изпълнение на територията на страната. По смисъла на определението за стока и услуга в ЗДДС е:

1. Стока - всяка движима и недвижима вещь с изключение на парите в обръщение като законно платежно средство. Стока по смисъла на ЗДДС са и: електрическата енергия, газът, водата и топлинната енергия.
2. Услуга - всичко, което има стойност и е различно от стока и пари.

2.2.3. Място на доставка

Общият принцип в ЕС е, че ДДС се отнася за трансакции, на територията на дадена страна, като се взимат под внимание два вида доставка:

- място на доставка на стоки - обект на облагане са само стоките на територията на страната. Когато се намират извън нея страната по време на доставката, те не подлежат на облагане с ДДС дори когато трансакцията е осъществена между лица, постоянно пребиваващи в съответната страна.
- място на доставка на услуги - доставката на услуги се смята за извършена на територията на страната, когато

доставчикът е резидент на тази страна или има постоянно представителство, чрез което прави услугата.

В българския ЗДДС вместо място на доставка като термин се използва място на изпълнение.

Място *на изпълнение* при доставка на стока за целите на данъчното облагане е:

- мястото, където стоката се монтира, инсталира или сглобява, когато се прехвърлят собствеността или други вещни права върху стока, която се монтира, инсталира или сглобява от или за сметка на доставчика;
- мястото, където стоката се намира до превоза ѝ, когато тя се превозва и не се монтира, инсталира или сглобява от или за сметка на доставчика;
- мястото, където стоката се намира към датата на прехвърляне на собствеността или други вещни права или фактическото ѝ предаване, когато тя не се превозва.

Място на изпълнение в случаите на доставка на услуга за целите на данъчното облагане по този закон е:

- мястото, където се намира недвижимият имот, когато услугата е свързана с такъв имот, включително:
  - а) услугите от експерти или агенти, свързани с недвижим имот;
  - б) услугите по подготовка и координиране на строителните работи, свързани с недвижим имот, като: архитектурни, инженерни, надзорни и др.;
- мястото, където се извършва транспортна услуга от гледна точка на частта от разстоянието, което се покрива за доставката на транспортните услуги;
- мястото, където фактически се извършва услугата;
- мястото на ползване на стоката при наемането на стока с изключение на транспортно средство, която се изнася от наемателя в друга страна;
- мястото на изпълнение е мястото, където се намират седалището или обектът на получателя, откъдето той извършва своята независима икономическа дейност.

2.2.4. Необлагаеми дейности и праг за регистриране

Основните дейности, които не подлежат на облагане с ДДС в страните от Европейския съюз, са банкови и застрахователни, медицински, учебни и дейности на фондации, отпускащи стипендии, помощи и друг вид дарителство, износ на стоки.

Законодателствата на страните от ЕС предполагат и наличието на множество други дейности, които се изключват от обсега на ДДС. Някои примери са посочени по-долу:

- притежаването и управлението на постройки, плавателни съдове, самолети и спортни центрове, ако тази дейност е свързана с използването им от членовете на съответния актив или цената на същите е по-ниска от пазарната;
- притежаването на финансови активи, които не са инструмент или условие за развитието на някаква дейност.

Според българския ЗДДС освободени доставки са:

- доставките с място на изпълнение извън територията на страната с изключение на износа;
- доставките и действията, извън рамките на независимата икономическа дейност;
- износът на стоки или услуги с изключение на износа на произведените в страната стоки, описани допълнително в закона;
- доставките на стоки, намиращи се в антрепозитен склад под митнически контрол, в рамките на митническия режим и ако не напускат антрепозитния склад.

Освободени доставки са и тези със следния предмет:

1. Доставки, свързани със земя.
2. Наем на сгради за жилище.
3. Финансови услуги.
4. Застрахователни и презастрахователни услуги.
5. Социално- и здравноосигурителни услуги.
6. Доставка на социални помощи.
7. Здравни услуги.
8. Лекарствени средства.
9. Образователни и културни услуги.
10. Правни услуги.
11. Прехвърляне на предприятия.
12. Разпореждане със стоки, отнети или изоставени в полза на държавата.
13. Безвъзмездно разпореждане с активи от държавата или общините.
14. Правни действия по обезпечаване на вземания.

15. Доставка по Кодекса на труда.

16. Дарения.

17. Хазарт.

18. Доставка на селскостопански стоки и услуги.

19. Доставка на културни ценности и продажба на билети.

Настоящият режим на ДДС в България се определя според едно проучване на Центъра за икономическо развитие по-скоро като данък на „големите“. За да е данъчно задължено едно лице, то трябва да е регистрирано по ЗДДС, за което е необходимо облагаемият му годишен оборот за предходните 12 месеца да надвишава сумата от 75 000 лева. Това е размерът на необлагаемия регистрационен праг, който в сравнение със страните от ЕС е висок (вж. Таблица 2 за установения в страните, членки на ЕС, регистрационен праг по ДДС в ЕВРО).

Таблица 2. Минимален праг за регистриране по ддс

СТРАНИ ЧЛЕНКИ	МИНИМАЛЕН ПРАГ В ЕВРО
Австрия	22,400
Белгия	5,000
България	38,340
Великобритания	65,500
Германия	12,555
Испания	0
Ирландия	50,000
Италия	0
Люксембург	10,000
Португалия	12,770
Франция	10,000

Източник: Център за икономическо развитие, „Малки и средни предприятия и конкурентоспособност в България“, С., 2001 г.

2.3. Основни изводи

2.3.1. *Наличие на сравнително висок праг за доброволна регистрация по ЗДДС*

Високият праг за доброволна регистрация по ЗДДС е причина малкият и донякъде средният бизнес в България да останат извън кръга от лицата, които могат да се регистрират по ЗДДС, а оттам и тези субекти стават краен платец на данъка, без да са краен потребител на стоките и услугите. Така те пренасят платения от тях ДДС в себестойността на

произвежданите от тях стоки и услуги и по същество ги оскъпяват за потребителите, които са регистрирани лица.

Паралелно с този проблем сега се подготвя за обнародване наредба за възстановяване на ДДС на чуждестранни юридически лица за услуги. Икономическият ефект е: българският малък и среден бизнес няма право на данъчен кредит, защото не може да се регистрират, а чуждестранните юридически лица ще възстановяват ДДС и за получени услуги. Налице е липса на равнопоставеност, а оттам и силно отрицателно влияние върху конкурентоспособността на българските фирми.

2.3.2. Липсата на нулева ставка по отношение на всички доставки, свързани с международен транспорт

Сериозно ограничение съществува при доставките, свързани с прякото обслужване на международните превози, независимо от държавната политика на обособяване функциите на пристанищните и летищните предприятия в множество специализирани компании. Тези действия на държавата са в противоречие с регламентираните данъчни правила. Остават извън обхвата на износа и услугите на агентите по продажба на въздушен превоз, операторите на комбинирани превози, дори и когато те са международни, услугите на територията на складовете под митнически контрол. Става дума за компании, които обслужват международните превози, създават конкурентния облик на този отрасъл на фона на огромната конкуренция на европейския и световния пазар на такива услуги.

Икономическият ефект от подобен фискален режим със сигурност не води до повишаване на приходите в бюджета, защото може да бъде заобиколен. Със сигурност обаче води до оскъпяването на тези услуги и до рязкото свиване на търсенето им и съответно на постъпленията от тях. Резултатът е намаляване и на постъпленията, както от ДДС, така и от преки данъци. Още повече, че това са отрасли, в които цените са установени в международен план, а заложената рентабилност на българските компании не позволява да понесе плащане на ДДС за своя сметка.

2.3.3. Липсата на диференцирана /по-ниска/ ставка за облагане на туристическите услуги

Отказът да се въведе такава ставка, както и поддържаната в тази връзка теза, че европейските страни ще премахнат ниските ставки са нереалистични на този етап. Това е едно

бъдещо несигурно събитие, а междуременно европейските туристически компании ще работят и предлагат туристически услуги при по-изгодни условия, и то без да търпят финансови загуби. Българските туристически компании ще бъдат неконкурентни. Те няма да са конкурентни дори на турските компании, които работят при условията на въведени свободни зони и без ДДС в туристическите райони. Страната ни залага и разчита на приходи от туризма, но е очевидно, че провежданата данъчна политика е в противоречие с поставените цели.

Отрицателният ефект за съжаление няма да спре дотук. Новият механизъм е неясен, недоработен и при липса на пониска ставка ще стимулира туристическите компании „да изнасят“ маржа, подлежащ на облагане с 20 на сто ДДС в страни, където данъчните закони не са съобразени с бъдещи намерения, а са в сила ниски ставки. Това веднага ще означава загуба за бюджета не само на косвен данък, но и загуби от преки данъци. Така вместо да се увеличат приходите в бюджета, подобна данъчна политика ще доведе до намаляването им.

2.3.4. Липса на европейски правила за признаване и ползване правото на данъчен кредит

Въведеният механизъм за признаване правото на данъчен кредит чрез обвързването му с изпълнението на чужди данъчни задължения и при абсолютна невъзможност за контрол върху тези събития от страна на лицето, което претендира за данъчен кредит, е една от най-суровите разпоредби в ЗДДС, респективно развита в чл.109, ал.11 и 12 на ДПК. Обвързването на правата на едни лица по едно правоотношение с изпълнението на задълженията на други лица по други правоотношения по същество е пренасяне на последиците от несвършената работа на данъчната администрация върху гърба на коректните данькоплатци. Става дума за разпоредби, създадени единствено и само за да са удобни за данъчните органи, като тежестта на борбата с данъчните нарушители се прехвърли върху коректните данькоплатци, вместо това да е първостепенна задача на данъчната администрация. И всичко това става при пълно информационно затъмнение - т.е. липса на всякаква възможност за защита или превенция на коректните данькоплатци. Този механизъм стига дотам, че е отменена дори относителната стабилност на това право при разплащанията по банков път. Създадена е и разпоредбата на чл.109, ал.11 и 12 от ДПК, която изцяло се отнася за ДДС и по същество дава неограничени права на данъчната

администрация дали да признае или не правото на данъчен кредит.

Този сериозен проблем има огромно негативно влияние върху икономическата среда, защото всички фирми са определени от закона и кодекса като потенциални нарушители. А в същото време от документа, който данъчните органи издават на данъкоплатеца, че не дължи данъци, зависят всички негови разрешителни, лицензи, участия в търгове за възлагане на държавни и обществени поръчки и т.н.

Това е един проблем, който няма нищо общо с европейските директиви, но засега не се предвижда хармонизирането му в тази част. Аргументът е, че подобни мерки са временни, докато се реформира данъчната администрация. От гледна точка на този изключително важен проблем размерът на ставките по ДДС престава да бъде проблем.

2.3.5. Наличие на дълъг срок за възстановяване на ДДС

Ефективното възстановяване на ДДС става при процедура по приспадане с дълъг срок - 4-месеца плюс 45 дни, което по същество означава почти шест месеца. Срокът следва да бъде поне наполовина намален, за да може по този начин да се приближи до прилаганите практики в европейските страни, където средно той е около 1 месец. В противен случай икономическият ефект е пагубен, защото е налице задържане на оборотните средства на регистрираните лица, които не са износители и практически лишаването им от възможност с тях да произведат нова добавена стойност, която да носи нов данък. Изключително свитото потребление на стоки и услуги поради ниските доходи не позволява на този етап бързи обороти, които да смекчат ефекта от този дълъг срок. Особено силен отрицателен икономически ефект има този срок при инвестирането „на зелено“ или при по-продължителните във времето инвестиционни проекти преди самата производствена дейност. А вземането на кредити през този период неминуемо поставя проблема за регулирането на слабата капитализация и води до други отрицателни данъчни последици за инвеститора.

Следователно поставя се въпросът, действително ли са приоритет привличането на чужди инвеститори и развитието на икономиката в страната, от което така силно сме зависими и на което така силно се надяваме.

В тази връзка следва да се отмени и предоставената възможност на данъчната администрация да не възстановява

дължим ДДС само защото е започнала, но не е довършила данъчната ревизия. При това в страната е въведен принципът на незадължителната данъчна ревизия при възстановяване и при забрана данъчният субект да обжалва акта за възлагане на данъчната ревизия. Икономическият ефект от това е, че данъчният орган не си е свършил работата, а данъчният субект има права, но не може да ги реализира или ще може да ги реализира, когато администрацията реши.

2.3.6. Липса на право на данъчен кредит за определени сделки

За разлика от европейските закони в българския ЗДДС липсва право на данъчен кредит за леки автомобили, за командировъчните, право на данъчен кредит при износ на софтуерни продукти, механизъм на облагане на сградите с оглед срока им на годност, предоставяне на права, за които не се създава механизъм за упражняването им, и т.н. Наличието в ЗДДС на тези ограничения и механизъмът като цяло, разгледан по-горе, съвкупно водят до увеличаване на данъчната тежест. Разходите за автомобили се увеличават, като те на отделно основание се облагат и с еднократен данък по реда на ЗКПО. Така непризнатият за данъчен кредит ДДС се превръща в част от данъчна основа за облагане с преки данъци.

Проблемът с липсата на право на данъчен кредит за нощувките и командировъчните не е уреден дори за специфичните случаи, като нощувки на екипажите на въздухоплавателни средства, които са задължени с оглед осигуряване безопасността на полетите да имат задължителна, нормативно установена почивка или при наложил се престой. А това са ангажименти, които страната ни е поела по силата на международна конвенция.

Наличието на разпоредби за временно облагане на износа, който е продължителен във времето, води до сериозно затрудняване на компаниите износители, които имат дял на чуждите пазари и внасят валута в страната ни. Трябва да се добави и невъзможността за компаниите износители на софтуерни продукти да възстановяват ДДС независимо от факта, че това е една от сферите на пазара, на която българските специалисти и компании има какво да предложат и продадат. Това се явява стимул търговията и износьт с тези продукти да стават по електронен път и да се укриват и приходите от тази търговия.

Бавното решаване на изложените проблеми по ДДС ще продължи натиска върху икономическите субекти, ще

продължи да стимулира прилагането на нестандартни схеми за избягване на заплащането му или изобщо за укриване на голям дял от дейността, а това ще води до все по-голяма загуба и на косвен данък, и на преки данъци.

Определянето на ясна данъчна политика и стратегия за реализирането ѝ, обсъдена и приета с консенсус е наложителната мярка. Така промените в данъчното законодателство няма да бъдат хаотични и противоречиви. Данъчната реформа трябва да стане управляема, а посоката ѝ ясна.

1. Корпоративно подоходно облагане

Европейската комисия започва да анализира икономическите ефекти в сферата на прякото облагане и по-специално на корпоративното данъчно облагане и данъците, които оказват влияние върху движението на капитала на един по-ранен етап. Хармонизацията действително е необходима в тази област, за да се даде възможност на бизнеса да се развива свободно и да създава капитал в рамките на ЕС. От теоретична гледна точка единна европейска данъчна система, включваща споразумение за данъчните ставки, метод за определяне на данъчната основа и определяне на случаите на освобождаване ще бъде най-доброто средство да се премахнат изкривяването и пречките при трансграничното инвестиране, което е резултат от взаимодействието на националните данъчни системи. От практическа гледна точка обаче страните членки изобщо не са склонни да приемат последващата загуба на фискален суверинитет и бюджетна свобода.

След приемането през 1960 и 1962 г. на Директивите на Европейския съвет, забраняващи обменните ограничения при определени видове сделки, става ясно, че свободното движение на капитали поставя сериозни проблеми. Група от експерти под ръководството на проф. Клаудио Сегре проучва какво трябва да се направи, за да се установи общ европейски капиталов пазар, и какви ще бъдат неговите последствия за страните членки. Групата е посветила една глава от доклада си на данъчните пречки за постигането на единен капиталов пазар. Тя определя три широко дефинирани изисквания за фискална неутралност. Първо, данъчната система не трябва да оказва влияние върху избора на място за инвестиране. Второ, не трябва да влияе върху избора, дали да се прави директна инвестиция или да се инвестира чрез посредник. Трето, в дългосрочен аспект стимулите за избор на различни видове инвестиране или методи на финансиране трябва да бъдат еднакви.

Посочени са също така три общо дефинирани категории от пречки: двойното данъчно облагане - както международно, така и при инвестиране чрез посредник, данъчните преференции за инвестиране в страната по местожителството на данъкоплатеца и разликите от една страна до друга при третиране на натрупването на доход в случаите, когато инвеститорите не са граждани на страната, в която инвестират. Съответно групата прави препоръка двойното данъчно

облагане на инвестициите на частните лица да се елиминира чрез приемането на многостранни споразумения или паралелни национални мерки. Данъчните минуси за инвестиране в чужбина посредством посредници трябва също да се премахнат. Данъчният кредит върху дохода от дивиденди трябва да се разпростре до чуждестранния доход от дивиденди, а още по-добре - на акционерите, които не са граждани на дадената страна, да се полага съответно възвръщане.

През февруари 1967 г. Комисията предлага на Европейския съвет програма за данъчна хармонизация, която съдържа мерки, отнасящи се главно до прякото данъчно облагане. Те са необходими за установяването и функционирането на общия пазар. Най-неотложните са премахването на препятствията за движение на капиталите и реструктурирането или концентрирането на компании в рамките на ЕС, както и постигането на равни конкурентни условия по отношение на инвестициите. По-нататъшните мерки трябва да включват хармонизация на категориите на облагаемите доходи, приближаването на ставките и координацията на събирането на данъците. Поради това, че основната пречка пред трансграничните сливания е облагането на определени капиталови печалби, Комисията предлага обща система, позволяваща на страните членки да осигуряват приходите, без да възпрепятстват сливанията. През януари 1969 г. тя предлага проектодирективи за трансграничните сливания и за облагането на компании майки и дъщерни компании.

През 1970 г. Комисията прави изследване върху корпоративния данък и индивидуалния подоходен данък. Публикуваният по-късно доклад анализира начина, по който печалбите са обложени в ръцете на компаниите и на техните акционери и нередностите, последвали от разликите, като след това идентифицира три системи, прилагани в ЕС:

1. Класическата система, при която печалбите се облагат независимо в ръцете на компанията и на нейните акционери.
2. Системата на двойните ставки, според която облекчаване срещу икономическото двойно облагане се дава чрез прилагане на по-ниска ставка към разпределената, след това към неразпределената печалба.
3. Внедряването на данъчно-кредитна система, според която на акционерите се предоставя облекчение върху дивидентите посредством данъчен кредит, който представлява поне част от данъка, платен от компанията.

Системата на двойните ставки и данъчно-кредитната система имат еквивалентен ефект и са предпочитани по определени показатели пред класическата система, тъй като са по-неутрални по отношение формата на организация на бизнеса и избора на дългово или капиталово финансиране. Недостатъците им обаче са свързани с много по-сложното администриране. По тази причина само класическата система е подходяща за ЕС като хармонизационна система, тъй като само тя предлага възможността да се постигне неутрален внос и износ на капитали.

Данъчни клаузи са включени и в предложението от 1970 г. за Европейски регистър на компаниите - Статут на европейските компании. Той съдържа разпоредби за седалището с данъчни цели, преместването на седалището без данъчни последствия и трансфер на загубите. Независимо от ревизията от 1975 и 1989 г. предложението не е прието.

Без да се пренебрегват по-ранните усилия на Комисията и силната икономическа необходимост от хармонизация или поне координация на корпоративните данъци, хармонизацията и досега продължава да е труден и продължителен процес. През април 1990 г. Комисията формулира препоръки по отношение на корпоративното данъчно облагане, като твърди, че прилагането на мерките е необходимо за завършване изграждането на вътрешния пазар. Тези мерки имат за цел да предотвратят двойното данъчно облагане. Същите цели се преследват и с мерките за трансферите на загуби при плащанията на лихви и частични вноски при групи от компании.

През 1991 г. Европейският съвет приема Директивата за компаниите майки и дъщерните компании, която забранява данъците върху дивидента и предвижда облекчаване на фирмата майка по отношение на трансграничните дивиденди, плащани от дъщерните фирми на техните майки. Директивата е адресирана към необходимостта да се въведат данъчни правила, неутрални от гледна точка на конкуренцията, за да се позволи на предприятията да се адаптират към изискванията на общия пазар, да се увеличи тяхната продуктивност и да се подобри конкурентоспособността им на международно равнище. Директивата цели да елиминира неблагоприятните данъчни условия, понасяни от фирмите от различни страни членки в сравнение с фирми в други страни членки, където те търсят коопериране, като формират групи от фирми майки и техните дъщерни фирми.

Директивата изисква от страните членки:

- да отменят, с изключение на някои отделни случаи, облагането с данъци върху дивидентите при разпределението на печалбите, направени от дъщерните фирми към техните фирми майки, дефинирани като компании, притежаващи 25% от собствения капитал или дял от правото на глас в другите страни членки;
- да предоставят облекчение на фирмите майки по отношение на двойното данъчно облагане на такъв доход чрез освобождаване или кредитен метод².

Страните членки, които изберат кредитния метод, са задължени да дадат облекчение за наложения корпоративен данък върху печалбата (от която се прави разпределението) и за всички данъци върху дивидентите, които по изключение все още се допускат от Директивата.

По този начин, като се придържа към декларираната цел за улесняване на групирането на компаниите от ЕС, обсегът на Директивата е ограничен до разпределението на печалбите (дивидентите) между свързаните компании и не се разпростира до плащания на индивидуални акционери или компании, дължащи акции като портфейлни инвестиции.

Междувременно Европейският съвет приема и Директивата за сливанията, изискваща спиране на данъчното облагане по отношение на различни трансгранични групировки и реструктуриращи операции. Според преамбюла на Директивата неблагоприятните условия, които съществуват за трансграничните групировки и реструктуриращи бизнеси, представлява антистимул за транснационално коопериране между компаниите в ЕС. За премахване на тези неблагоприятни условия е необходимо да се въведат общи данъчни правила, които да бъдат неутрални от гледна точка на конкуренцията.

Директивата има две цели: да предотврати налагането на данък във връзка със сливанията, разделянията, трансферите на активи или размяната на акции, като същевременно гарантира финансовите интереси на държавата на трансфера или придобитата компания. Очевидният конфликт между целта да се предотврати данъчното облагане на такъв бизнес, като същевременно се запазят финансовите интереси на страните членки, се решава чрез предоставяне на временно спиране на данъчното облагане на ниво фирма и акционери, вместо постоянно освобождаване.

Като следствие, дори след сливане, разделяне или трансфер на активи, страната на трансфериращата фирма нормално

² Данъчният кредит обикновено се отпуска за доходи, получени извън територията на една държава в размер на корпоративния данък на страната, чийто резидент е компанията, обект на облагане. Кредитът се ползва при наличие на спогодба за избягване на двойното данъчно облагане или за доход, получен от друга страна членка на Европейския съюз.

задържа правото да обложи печалбите на новото постоянно седалище и още по-съществено - всички печалби при последващо освобождаване от нейните активи от придобиващата компания. Директивата изисква от страните членки да спрат данъчното облагане за всички печалби, възникващи във връзка с тези операции, докато активите не бъдат окончателно освободени от придобиващата компания. Що се отнася до акционерите Директивата изисква от страните членки да освободят от незабавно облагане печалбите, реализирани от тях, като им позволява да облагат печалбите, реализирани при всяко последващо освобождаване от новите акции, придобити в замяна на базата на данъчната стойност на старите акции.

Страните членки подписват Конвенцията за елиминирането на двойното данъчно облагане във връзка с уреждането на печалбите на свързаните фирми, която осигурява общо споразумение за процедурата при прехвърлянето на ценови спорове. Конвенцията има за цел да разреши проблема на двойното данъчно облагане, който възниква, когато се счита, че финансови или други трансфери между свързани компании и бизнеси в различни страни членки от данъчните власти в една от тези страни, се превръщат в трансфер на печалби във от страната, в която те са реализирани, и следователно там трябва да бъдат обложени.

При уреждането на печалбите се прилага целевата дължина - принцип, при който финансовите споразумения, сключени между свързани компании в различни договарящи се страни имат за резултат натрупването на печалбите при друга фирма, различна от тази, при която те трябва да се натрупат. Ако фирмите бяха независими, тези суми биха се включили в печалбата на фирмата, където нормално би трябвало да се натрупат и обложат. Конвенцията се изпълнява, когато този принцип не е спазен, така, че същата печалба се включва в резултатите на две или повече фирми в различни договарящи се страни и определя процедура за решаването на споровете между тях.

Трите възприети инструмента не са насочени към явна хармонизация на разнородните системи на корпоративно облагане на страните членки и не се стремят да елиминират разликите при възвращаемостта от трансграничното инвестиране, възникващи от липсата на еднородност на данъчните ставки, данъчните системи и данъчните основи. Напротив, те имат по-ограничената цел да елиминират конкретни пречки на трансграничното коопериране между компаниите, регистрирани в ЕС.

да проучи влиянието на данъчното облагане и мястото на инвестицията и разпределението на печалбите между сферите на стопанска дейност в различните страни. Комитетът прави заключението, че има съществени разлики между системите на корпоративно облагане, прилагани в различните страни членки при данъчните ставки и данъчните бази. Има също така разлики в данъчното третиране на дивидентите, реализирани зад граница, лихвите и процентните плащания. Разликите в данъчните ставки, освобождаването от двойното данъчно облагане и изравняването на данъка върху дивидентите са причина за възникването на значителни разлики при определяне цената на капитала и по този начин стават причина за нарушаването на капиталовите потоци и на конкуренцията.

Комитетът определя три главни приоритета за оздравително действие: премахване на пречките при корпоративното облагане за трансграничното инвестиране, установяване на минимални корпоративни данъчни ставки и минимална обща данъчна база и прозрачност на данъчните стимули, предназначени за индустрията. Докато тоталната хармонизация не е неотложен приоритет, Комитетът поддържа становището, че окончателно трябва да се възприеме обща система на корпоративно данъчно облагане. Конкретните му препоръки са разделени в две основни области: премахване на двойното данъчно облагане на трансграничните приходопотоци и хармонизация на трите компонента на корпоративните данъци, а именно - ставки, основа и система.

По отношение на премахването на двойното данъчно облагане предложенията се фокусират главно върху забраната на данъците върху дивидентите, третирането на чуждестранните загуби и завършването на мрежата от двустранни данъчни договори.

Що се отнася до данъчните ставки, основа и система Комитетът предлага да бъде приета Директива, която да заложи минимална данъчна ставка от 30% както върху разпределената, така и върху неразпределената печалба, последвана от максимална ставка от 40%, само на един данък върху корпоративния доход. Минимални стандарти трябва да бъдат въведени за голям брой компоненти на данъчната база, за които хармонизация посредством пазарните сили едва ли ще може да се осъществи.

Комисията се отнася предпазливо към Доклада. По принцип тя възприема препоръките за премахването на двойното данъчно облагане, които, най-общо казано, съответстват на собствения ѝ план. Тя декларира намеренията

си да приложи по-разширен обхват за Директивите, регулиращи сливанията и отношенията между фирмите майки и техните дъщерни фирми, и призовава за продължаване на дискусията по такива аспекти, като трансферното ценообразуване и слабата капитализация. Тя е по-резервирана в отношението си към препоръките, касаещи хармонизацията на корпоративното данъчно облагане. Въвеждането на минимална данъчна ставка, данъчна основа и данъчна система са доста дългосрочни мерки като перспектива и ще бъде необходимо допълнително проучване, за да се направят конкретни предложения. В тази сфера не е постигнат прогрес и различните предложения са все още висящи или са оттеглени.

Предложението за Директива за загубите на постоянно установените компании и техните подразделения в други страни членки е свързано с проблема за ръководенето на бизнес извън националните граници, когато загуби, натрупани в една страна, и печалби, реализирани в друга, се отчитат поотделно и не могат да бъдат извадени и съпоставени едни с други. Предложението дава право на компания, регистрирана в две или повече страни, да „прескочи“ загубите си на един свой клон или дъщерна фирма за сметка на печалбата на компанията майка. По този начин Проект-директивата ще спомогне да се уравният данъчните условия за всички компании от ЕС, независимо от това дали те са концентрирани в една или повече страни в Съюза, и независимо от позицията на печалба или загуба на всяка от тях. Макар и одобрена от Парламента през март 1992 г., Европейският съвет все още не е успял да постигне единодушие, което се изисква, за да се приеме тази мярка.

Предложението за Директива на Европейския съвет за обща система за данъчно облагане, приложимо за лихвените и процентните плащания между фирмите майки и дъщерните фирми в различните страни членки, е официално оттеглено през ноември 1994 г. Това предложение би забранило данъка върху дивидентите при лихвените и процентните вноски, плащани между фирми майки и дъщерни фирми в различните страни членки. Комисията обаче не се е отказва от целта си да прекрати двойното данъчно облагане при трансграничното инвестиране. Напротив, даже оттеглянето на предложението може да се разглежда като мярка за нетърпението на Комисията към блокирането на ниво Съвет.

2. Сравнителен анализ между корпоративното облагане в България и Европейския съюз

Както вече бе отбелязано, наблюдават се различни подходи при облагането на корпоративната печалба в отделните страни, членки на ЕС. Съществуват различия при определянето на облагаемия доход например в случаите на облагане на доходите от дейността и доходите от инвестиции. Амортизуемите активи (напр. машини, сгради), използвани за получаване на доходи от основната дейност на предприятието, могат да бъдат отчислени или амортизирани за данъчни цели, използвайки линеен метод или метода на намаляващия остатък. С цел насърчване на инвестициите амортизационните норми, използвани за данъчни цели, обикновено са по-високи от използваните за счетоводството.

Разходите за лихви по заеми могат да бъдат признати за необлагаеми изцяло или отчасти при определени условия. Дивидентите, получени от местни юридически лица могат да бъдат необлагаеми на базата на това, че са обложени с данък при източника. Капиталовите доходи в някои страни не подлежат на облагане. Ако се облагат, те в повечето случаи спадат към категория доходи с по-ниски данъчни ставки.

Тези и други разпоредби имат отношение при определянето на облагаемия доход и се различават в отделните страни в зависимост от характера на бизнеса. Някои от тези различия в определянето на облагаемата база водят до значителни разлики между ефективния и номиналния корпоративен подоходен данък.

В България някои от основните принципи на данъчния режим са: неутралност (липса на данъчни изключения или облекчения), годишно облагане на дохода и собствеността, самооблагане (всеки данъкоплатец сам декларира своето задължение пред държавата) и тенденция към намаляване на данъчните ставки.

От началото на икономическите реформи в България данъчното законодателство е променяно многократно във връзка с краткосрочни, главно фискални причини. Поради общата макроикономическа стабилност в последните години данъчните закони са коригирани в съответствие с новите условия и с цел постигане на главната цел на фискалната политика - устойчиво икономическо развитие.

2.1. Облагаем доход

В страните от ЕС корпоративният данък се калкулира на базата на дохода (печалбата), получен в период от една отчетна година, и се начислява и заплаща през следващата отчетна година. За целите на корпоративното облагане върху дохода и капитала обект на облагане са всички компании,

регистрирани на територията на съответната страна или имащи постоянно представителство и/или фиксирано място за стопанска дейност чрез клон, филиал или само с техен представител. Тези компании се облагат с данък върху дохода от всички източници в страната и извън нея при пълен бизнес цикъл на територията на страната със или без постоянно представителство.

В повечето страни облагаемият доход се определя на базата на финансов отчет и включва: доход от основна дейност, дивиденди, лихви, хонорари и капиталови приходи. За данъчни цели облагаемият доход се намалява с разходи за основна дейност, разходи за лихви, амортизации, резерви за задължения и загуби от минали периоди.

Всички фирми и сдружения, включително нерегистрираните, са задължени да плащат корпоративен подоходен данък върху прихода от всички източници.

Основа за определяне на данъка върху печалбата в България е облагаемата печалба, намалена с данъка за общините. Облагаемата печалба е положителната величина, определена на основата на счетоводния финансов резултат, установен като разлика между приходите и разходите преди определяне на данъците за сметка на печалбата и преобразуван по реда на закона за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО).

При установяване на облагаемата печалба за данъчни цели се определят разходи за амортизации, които се съпоставят със счетоводната амортизационна квота. Размерът на амортизациите се установява по категория активи, като се прилага систематично линейният метод.

2.2. Данъчно преобразуване

В страните на Европейския съюз данъчната база се определя (с известни различия, отбелязани по-долу) като общата сума на приходите се намалява със следните разходи: за дейността, за поддръжка на офиси, данъчни разходи, амортизации, резерви за загуби и загуби от минали периоди.

Приходите се определят на базата на получените: доход от дейността, дивиденди, лихви, авторски и лицензионни възнаграждения, капиталови приходи.

В България размерът на облагаемата печалба се получава, като финансовият резултат преди данъчното преобразуване, независимо дали е положителна или отрицателна величина, се преобразува чрез неговото увеличаване или намаляване

за данъчни цели.

Финансовият резултат преди данъчното преобразуване се увеличава със:

1. сумите за дневни пари за командировки, превишаващи двукратния размер на определените с нормативните актове размери за държавните служители;
2. начислените глоби, конфискации и други санкции за нарушаване на нормативни актове, както и с лихвите по Закона за лихвите върху данъци, такси и други подобни държавни вземания;
3. временната положителна разлика между сумата на счетоводните амортизационни квоти, определени съгласно чл. 20 от Закона за счетоводството и данъчно признатия размер на амортизациите на активите на предприятието като цяло;
4. разходите, несвързани с дейността, като: разходи за облекло (без работно и униформено); разходи по поддържане и експлоатация на сгради и други движими и недвижими имуществва, включително и наетите, ползвани частично или напълно за лични потребности на съдружниците; акционерите, персонала, управителите, контролорите, членовете на съветите на директорите на управителните и надзорните съвети и на трети лица;
5. разходите за подобрения, модернизация и реконструкция на дълготрайни активи, водещи до увеличаване на тяхната стойност, отчетени като текущи разходи за ремонт;
6. разходите за подобрения, модернизация и реконструкция на наетите дълготрайни активи, когато не са отчетени като дълготраен нематериален актив;
7. разходите от липси и брак на материални запаси без начисления данък върху добавената стойност;
8. стойността на отписаните липси и брак на застрахованите активи, намалени с получените обезщетения от застраховки до размера на балансовата стойност на активите; когато има различие в периодите на отписване на застрахованите активи и изплащане на застраховката, увеличението се извършва едновременно с получаването на застрахователното обезщетение, а дотогава липсата или бракът в резултат на застрахователното събитие се отчитат като разчет (вземане);
9. разходите, които представляват скрито разпределение на печалбата в полза на акционерите, съдружниците или на трети лица;

10. разходите за лихви по предоставени кредити от съдружници и акционери, които не са направили съответните вноски по записани дялове или акции;
11. необложената печалба в резултат на нереинтегрирани (невъзстановени) провизии при събиране на провизирани вземания;
12. разходите, които данъчно задължените лица не могат да докажат документално по реда, изискван в съответните нормативни актове, включително придружени с фискален бон от електронни касови апарати с фискална памет и от електронни системи с фискална памет, както и разходите, отчетени в нарушение на нормативните счетоводни изисквания, които водят до намаляване на финансовия резултат;
13. разходите, отчетени в резултат на събития от минали отчетни периоди, които водят до намаляване на финансовия резултат през текущия отчетен период;
14. частта от сумата на разходите за работна заплата в търговските дружества с над 50 на сто държавно или общинско участие, превишаваща определените с нормативните актове средства;
15. отчетените като извънреден разход от операции за минали години производствени и потребителски дивиденди;
16. частта от разходите за ремонт на дълготрайните материални активи, надвишаваща съответен процент от отчетната им стойност;
17. тридесет на сто от начислените разходи за провизии във всички предприятия с изключение на банките;
18. частта от начислените разходи за провизии за кредити, провизирани със сто на сто провизия, за превишението им над 10 на сто от общата сума на кредитния портфейл на банката;

Финансовият резултат преди данъчното преобразуване се намалява със:

1. дарения: в полза на образователни и здравни заведения и организации, които са на бюджетна издръжка, лечебни заведения; юридически лица, които не са търговци с благотворителни, социални, природозащитни, здравни, научноизследователски, образователни, културни и спортни цели; регистрираните в страната вероизповедания и общините; за фондове за подпомагане на инвалиди и пострадали от природни бедствия; Българския червен кръст; за подпомагане на социално слаби, инвалиди, деца

с увредено здраве или без родители; за възстановяване и опазване на исторически и културни паметници; за учредените и предоставените стипендии за обучение на ученици и студенти в българските училища в размер до 5 на сто от положителния финансов резултат преди данъчното преобразуване при условие, че даренията са направени от капиталовите резерви, съответно от сметката на собственика;

2. дивидентите, получени в резултат на разпределение на печалбата на местни лица и неперсонифицирани дружества;
3. временните разлики на предприятието като цяло, произтичащи от превишенията на данъчно признатите амортизации над счетоводните амортизационни дялове в случаите на обратното проявление на положителните разлики от амортизации; финансовият резултат не се коригира, когато амортизационните дялове са по-малки от данъчно признатия размер на амортизацията и преди това не са извършвани увеличения, засягащи този резултат;
4. временните разлики, проявяващи се при реализация на активите - носители на тези разлики;
5. частта от загубите, пренесена от минали години;
6. приходите, отчетени в резултат на събития от минали отчетни периоди, които водят до увеличаване на финансовия резултат преди данъчното преобразуване през текущия отчетен период;
9. производствените и потребителските дивиденди, изплатени от кооперациите на член-кооператорите;
10. прихода от лихви, изплатени от данъчната администрация за надвнесени данъци.

Финансовият резултат се увеличава със загубите от курсови разлики с натрупване от банкови активи и се намалява с печалбата от курсови разлики с натрупване от банкови активи, които са внесени в дружествения капитал на банка в чуждестранна валута, когато българското законодателство позволява той да остане изразен в чуждестранна валута, като тези активи не могат да надвишават сумата на направените вноски в капитала.

За данъчни цели не се регулират разходите за ремонти, финансирани пряко от безвъзмездна помощ и/или със заеми от международни финансови институции, когато гарант по заема е Република България.

Положителните или отрицателните курсови разлики,

възникнали в периода от записването на дялов или акционерен капитал в търговските дружества и внасянето им в чуждестранна валута не се включват при определяне на облагаемата печалба.

Финансовият резултат преди данъчното преобразуване не може да се намалява със създадените резерви, освен ако те са установени със закон като разход при формиране на финансовия счетоводен резултат. Други разходи се вземат предвид за целите на данъчното облагане само когато това е предвидено със закон.

Сумата на предоставените данъчни облекчения не може да превишава положителния финансов резултат преди данъчното преобразуване по съответния отчет за приходите и разходите.

2.3. Амортизации

Амортизацията на доходоносни активи в страните от ЕС като цяло се определя на базата на цената на придобиване или цената на производство и може да включва и капитализираните лихви, докато активите бъдат изцяло усвоени.

С разходите за ремонти, поддръжка или модернизация се намалява облагаемата печалба до определен размер (различен за отделните държави) от стойността на амортизируемите активи в началото на финансовия период. Всяко превишение над тези проценти се признава през следващите пет години, като се разпределя равномерно през тези години.

Амортизационните начисления за патенти и търговски марки се признават за разход всяка година до максимална сума, равна на една трета от стойността. Амортизацията на търговските марки се признава за разход до максимална сума от една десета от стойността всяка година. Амортизацията за лицензи и други нематериални права по отношение на горните активи се признават за разход през времето на полезния живот на лиценза съгласно разпоредбите на договора или закона.

Допълнително някои страни допускат ускорена амортизация на инвестиции в машини, оборудване и сгради, използвани за научноизследователска и развойна дейност.

Таблица 3: Амортизационни норми в ЕС и България

	Производствени сгради	Административни сгради	Гори и други насаждения	Машини и съоръжения	Лицензи	Превозни средства	Мебели	Софтуер	Офис оборудване	Офис помещения
Австрия	до 4%			10-20%		37,5%				
Белгия	5%	3%	10-20%	33-100%		20-25%	10-15%			
България	4%	4%		20%		8%		20%	20%	
Великобр.	4%	4%	6% (12% за МСП)	6%	25%					
Германия	4%		5-20%	10-20%		20-25%				2-2.5%
Гърция	няма	данни								
Дания	6%	4%		30%	10%	30%		100%	30%	4%
Ирландия	4%	4%	10%	10%		20%				
Испания	няма	данни								
Италия	няма	данни								
Люксембург	4%	2.5%-4%	10%-20%	20%		25%	10%-20%			
Португалия						4 год.				
Финландия	4-20%	4-20%		25%		6 год.	7%		7%	
Франция /години/	20-50		20	10-15	5	4-5	10	1	5-10	
Холандия	1.5-3%	1.5-3%		10-20%		25-33.3%			10-20%	
Швеция	2-5%	2-5%	20%	20%						

Източник: KPMG, <http://www.kpmg.com/>

В България за данъчни цели амортизируемите активи се разпределят в следните категории:

- **I** - масивни сгради, съоръжения, предавателни устройства, преносители на електрическа енергия, съобщителни линии;
- **II** - машини, производствено оборудване, апаратура, компютри и софтуер;
- **III** - транспортни средства, без автомобили; покритие на пътища и на самолетни писти;
- **IV** - всички останали амортизируеми активи.

За данъчни цели при облагането на печалбата амортизационните норми, не могат да превишават следните размери:

Категория активи	Годишни норми (%)
I	4
II	20
III	8
IV	15

Данъчно задължените лица могат да прилагат за данъчни цели и ускорена амортизация за дълготрайните активи от категория II, както и за преносители на електрическа енергия, съобщителни линии, паропроводи и водопроводи, като използват константно-регресивния метод (метода на снижаващия се остатък) с коефициент до 1,5 за повишаването на данъчната амортизационна норма или като завишават с до 50 на сто данъчната амортизационна норма.

2.4. Капиталови доходи

В повечето от страните на ЕС капиталовите доходи се включват в общата сума на доходите от дейността и се облагат с основния корпоративен данък.

Изключение прави Франция, където капиталовите доходи се делят на дълготрайни и краткотрайни. Дълготрайните, получени при продажбата на акции и доходите, получени от отдаването на лицензи и патенти, се облагат с 19% данък. Всички останали капиталови доходи подлежат на 10% данък върху капитала. Клоновете на чужди компании също плащат данък върху капитала. Ако клоновете нямат записан капитал, данъкът се налага като процент от балансовото число на пасивите.

В България капиталовите доходи се регулират по следния начин.

Максималният размер на признатите за разход при данъчното облагане лихви, произтичащи от направени вноски по реда, определен в Търговския закон, от допълнителни вноски и други съгласно дружествения договор и по решение на общото събрание, както и заеми от трети лица за всеки данъчен период при определяне на облагаемата печалба не може да превишава сумата от прихода от лихви на данъчно задълженото лице, увеличен със 75 на сто от неговия положителен финансов резултат, без приходите и разходите от лихви. Това се отнася и за лихвите, съдържащи се във вноските по договори за финансов лизинг и по банкови заеми.

Разходите за лихви, с които е увеличен финансовият резултат преди данъчното преобразуване при определяне на облагаемата печалба през текущата година, подлежат на приспадане от облагаемата печалба през следващата данъчна година до размера, посочен по-горе.

2.5. Дивиденди

Дивидентите в страните от ЕС се дефинират като всеки доход, разпределен между акционерите, включително и

ликвидационната печалба във връзка с разпределението на излишъка над внесенения капитал. Като цяло начинът на разпределение и облагането на дивидентите в България не се различава от прилагания в повечето страни от Съюза (за някои проблеми в българското законодателство виж Изводи).

Според ЗКПО дивидентите и ликвидационните дялове, начислени от местни юридически лица и от неперсонифицирани дружества в полза на местни физически лица, местни юридически лица, които не са търговци, и чуждестранни лица, се облагат с данък, който се удържа при източника и е окончателен. Когато дивидентите са начислени в полза на държавно или общинско юридическо лице (учреждение), което участва в капитала на дружеството на собствено основание (не като представител на държавата), данъкът се удържа на общо основание.

Тези разпоредби не се прилагат, когато разпределената печалба е под формата на дялове и акции по смисъла Закона за облагане доходите на физическите лица (ЗОДФЛ).

Разходите за вноски (премии) за допълнително доброволно пенсионно, социално, здравно осигуряване и/или застраховане, отчетени от предприятията, независимо дали извършват стопанска дейност, превишаващи 40 лв. месечно за всяко осигурено лице, се облагат при източника с данък, който е окончателен.

2.6. Данъчни ставки

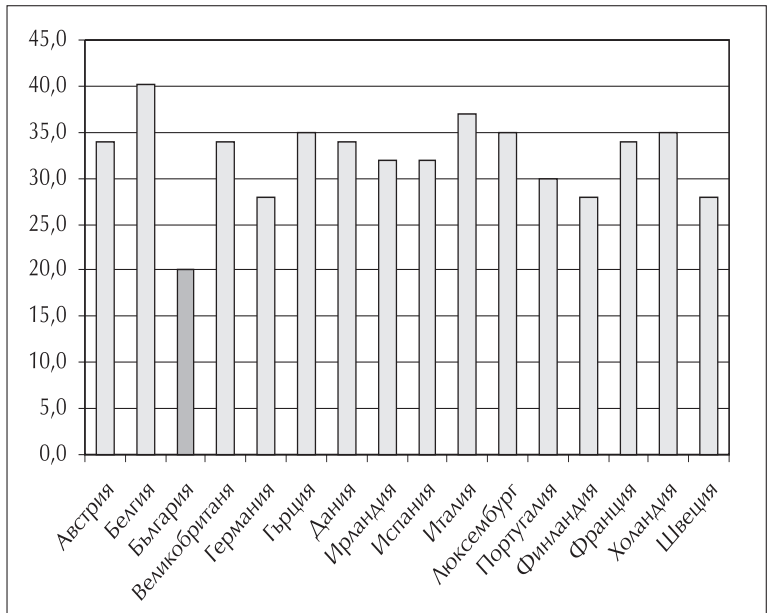
Номиналната структура на данъчните ставки, прилагана към корпоративните доходи, показва съществени различия между страните от ЕС. В някои страни (Италия, Франция и др.) се прилага една стандартна данъчна ставка, а в други (Люксембург и др.) прогресивно корпоративно облагане в зависимост от сумата на получения доход (виж Фигура 1).

Използват се и различни данъчни ставки в зависимост от бизнес дейността, а в някои страни - в зависимост от това, дали субектът дължи данък на държавно, провинциално или кантонално ниво. В някои случаи разпределената печалба се облага различно от реинвестираните доходи, прилагат се и преференциални ставки в случаите, когато печалбата е получена на базата на внесенения капитал вместо с взет заем.

Данъкът върху печалбата в България е в размер 20 на сто. Данъкът върху печалбата на данъчно задължените лица, без банките и другите финансови институции, е в размер 15 на сто, когато облагаемата печалба за текущата година не

Фигура 1: Корпоративни данъчни ставки (%), 2001

Източник: KPMG, <http://www.kpmg.com/>

превишава 50 хил. лв. Данъкът за общините е в размер 10 на сто.

2.7. Данъчни облекчения

Страните, членки на ЕС, имат широко развита система на данъчни преференции. Те са групирани според икономическите интереси на съответната държава. Всяка държава ги модифицира и определя ставки или принципи, които съвпадат с нейното ниво на развитие. Основните категории данъчни преференции, използвани в страните от ЕС в зависимост от тяхната насоченост, са:

1. Преференции за привличане на чуждестранни инвестиции. Целта е да се привлекат чуждестранни инвестиции, да се разшири дейността на компаниите чрез реинвестиране на печалбата във финансови и дълготрайни материални активи. Обикновено облагаемата печалба се намалява с процент от регистрирания или увеличението капитал. Възможно е да не се облага с данък върху дивидентите частта от реинвестирания дивидент.
2. Преференции за малък и среден бизнес. Целта е да стимулират създаването на малък и среден бизнес, като го насочи в сфери, които не изискват големи начални инвестиции и които ще имат бърза възвращаемост. Малките и средните предприятия обикновено ползват намалена данъчна ставка, ако са изпълнили определени

условия.

3. Преференции за компании, работещи в даден приоритетен отрасъл. Целта е да се стимулират дейността на фирмите в дадени приоритетни отрасли, като се обновява оборудването и се увеличават производствените възможности. Компаниите, работещи в приоритетен отрасъл, обикновено ползват данъчен кредит в размер на процент от размера на новите инвестиции в материални дълготрайни активи.
4. Преференции за експортно ориентирани компании. Целта е стимулиране на износа. Обикновено облагаемата печалба се намалява със сума, изчислена като процент от съотношението между износа и общите продажби.
5. Преференции за международни компании. Практиката на даване на преференции на международни компании, които само обслужват субсидиарите си по света, е популярна. Тъй като не е свързано с никаква инвестиция от страна на държавата, това е един подходящ начин да се привлекат големи чуждестранни фирми. Международните компании обикновено ползват намалена данъчна база, равна на процент от направените от тях разходи. Възможно е да се определи намалена данъчна ставка за определен период. Дивидентът се разпределя без данък.

България предоставя данъчни стимули за фирми, инвестиращи в слабо развити региони. Като такива са определени региони с висока безработица, превишаваща един път и половина средния за страната процент. Фирмите, инвестиращи в тези райони, ползват намаление в размера на корпоративния подоходен данък при условие, че:

- инвестицията е направена под формата на придобиване, модернизация или реконструкция на дълготрайни материални активи (сгради, оборудване, предаватели, електропроводи и телекомуникационни линии);
- средствата за тази инвестиция са получени чрез вноски от страна на акционерите за придобиване на нови акции.

В такива случаи корпоративният данък се намалява със сума, равна на 10 процента от сумата на акционерните вноски, използвани по горния начин. Това не засяга размера на общинския данък от 10%.

Данъкът върху печалбата и данъкът за общините се преотстъпват на юридическите лица - специализирани предприятия, кооперации и обособени производствени единици, членуващи в националните организации на инвалиди и организации за инвалиди, в които трудоустроените лица и

Таблица 4: Използвани преференции

Държава	Преференции						
	Инвестиции	МСП	Приоритетен отрасъл	Експортно ориентиране	Международна компания	Ускорена амортизация	Приоритетни зони и увеличаване на заетостта
Австрия		да	да	да			да
Белгия		да	да		да		да
България						да	да
Великобритания			да			да	
Германия						да	
Дания	да	да		да		да	
Гърция	да		да	да			да
Ирландия			да	да	да	да	да
Испания	да	да	да	да			да
Италия		да	да			да	да
Люксембург		да	да			да	
Португалия		да	да	да			да
Финландия						да	
Франция	да		да		да		да
Холандия	да		да			да	да
Швеция	да		да				

Източник: KPMG, <http://www.kpmg.com/>

инвалидите са не по-малко от:

- за слепи и слабо зрящи - 30 на сто от общия брой на персонала;
- за всички останали заболявания - 50 на сто от общия брой на персонала.

Данъкът върху печалбата на юридическите лица се преотстъпва и когато броят на трудоустроените лица и инвалидите е под нормите, посочени горе. Преотстъпването става пропорционално на увредените лица към общия брой на персонала.

Дължимият данък върху печалбата се намалява с 10 на сто от сумата на вноските за учредяване на дружество или за увеличаване на дружествения капитал, използван за придобиване или за подобрения, модернизация и реконструкция на дълготрайни материални активи. Правото се ползва и за годината на разхода за тези цели, като с разрешеното намаление се намалява годишният данък по

годишната данъчна декларация на лицето. За следващите данъчни години лицата ползват намалението при определянето и на авансовите вноски. То се ползва само за инвестициите, попадащи изцяло в административните граници на общини, в които за последните 2 години преди текущата има безработица е 1,5 пъти по-висока от средната за страната за същия период. Списъкът се актуализира след изтичането на всяка календарна година по предложение на Министерството на труда и социалната политика.

Осемдесет на сто от данъка върху печалбата се преотстъпва на създадените със закон социални и здравноосигурителни фондове и на висши училища за стопанската им дейност, пряко свързана със основната им дейност или е помощна за нея.

Преотстъпва се данък върху печалбата на земеделските производители - юридически лица, за непреработената растителна и животинска продукция, в това число от пчеларство, бубарство, сладководно рибовъдство от изкуствени водоеми и оранжерийно производство без декоративното. Преотстъпеният данък се отчита като резерви. Преотстъпването на данъка е валидно, ако отчетените като резерви преотстъпени средства се инвестират в посочените по-горе дейности.

2.8. Изводи

Българската данъчна система до голяма степен е в крак с европейските стандарти и не изисква големи законодателни промени, касаещи данъчната хармонизация (доколкото самите страни членки не са хармонизирали напълно корпоративното си законодателство). Общата тенденция на данъчно облагане в страните от ЕС е прилагането на по-високи подоходни ставки, докато размерът на данъчните ставки за корпоративното подоходно облагане в България е сравнително по-нисък от средното ниво на ставките в страните от ЕС. Това, което отличава нашия данъчен режим от европейския обаче, е начинът, по който се определя данъчната база. Един от принципите на българския данъчен режим е неутралност, т.е. липса на данъчни изключения и облекчения. В някои страни от ЕС (Франция, Белгия, Люксембург) за насърчаване на инвестициите в необлагаемия доход се включват: приходите за новоучредени компании; доходи, получени под формата на дарения (до определен размер); доходи от здравно осигурителни и други социални фондове; освободени са капиталовите вноски на местни компании, когато са направени чрез закупуване на акции и др.

В България единственото облекчение от 5% по-нисък корпоративен данък е за фирми, чийто доход е по-малък от 50 000 лв.

По отношение на особените данъчни режими, например в Португалия, с представителните разходи и разходи за стипендии, премии и материални стимули за персонала се намалява облагаемата печалба. В България тези разходи се облагат с 25% данък за представителните разходи и стипендии и с 20% за социални разходи и стимули за персонала. Това не отговаря на една от основните цели и тенденции за насърчване на заетостта, съществуващи в страните от ЕС. Единствените данъчни стимули, използвани в България, са за фирми, инвестиращи в слабо развити региони при определени условия. Като слабо развити са определени регионите с висока безработица, превишаваща един път и половина средния за страната процент. В такива случаи корпоративният данък се намалява със сума, равна на 10% от сумата на акционерните вноски, използвани по горния начин. Това не засяга размера на общинския данък.

Корпоративните данъци в България трябва да позволяват приспадането на реалните търговски разходи от действителните търговски приходи. Ограниченията, насочени срещу избягване от данъци в области, като представителни и други нетърговски разходи, амортизация (времеви ограничения), цени по сделки между свързани лица и скрито разпределение на дивиденди, не би трябвало да се разглеждат като затруднение.

2.8.1. Ограничаване на разходите за обслужване на дълговото финансиране от несвързани страни

Чуждестранните инвеститори могат да се окажат неподготвени да инвестират в собственост в България, но да бъдат готови за обсъждане на инвестиции под формата на заем (или предоставяне на активи на лизинг) за несвързани български търговски дружества, които не могат да си осигурят капиталово финансиране. Действащите правила за слаба капитализация могат да ограничават (не само временно) намалението на облагаемия доход със съответните разходи за лихви, които в описаната ситуация не са свързани с опит за избягване на данъци. По-вероятно е ограничението да действа спрямо проекти за дългосрочно инвестиране, което едва ли би улеснило нужните за икономиката структурни реформи.

2.8.2. Двойно облагане на лихвите

В съответствие със съществуващите правила, ако българска банка предостави заем на българска фирма, лихвата ще бъде облагаема за банката при всички случаи, като е възможно доходът на фирмата да не се намалява с нея. Това може да доведе до двойно облагане на лихвата.

2.8.3. Невъзможност за прихващане на капиталови загуби от капиталовите печалби

Съгласно данъчния режим, ако чуждестранно лице реализира и капиталови печалби, и капиталови загуби в резултат на търговия с акции на български фирми, печалбите ще бъдат обложени с 15 % данък при източника, но облагаемата база няма да се намали със сумата на загубите .

Това води до демотивация на чуждестранните (потенциалните) инвеститори да инвестират в български акции, като възпрепятства също и развитието на българския капиталов пазар.

2.8.4. Възможно непредвидено данъчно облагане на първоначални инвестиции

ЗКПО предполага, че ликвидационните постъпления, изплащани на чуждестранен инвеститор, се приемат за „дивиденди“ и като такива подлежат на данък от 15 %, удържан при източника. Не съществува законова разпоредба, която ясно да изключва първоначалната инвестиция от облагаемата сума. Например ако при регистрирането на капитала е направена инвестиция от 1 млн. лева и след това фирмата е ликвидирана, без да е извършвала някаква търговска дейност, ликвидационните постъпления (превърнали се в „дивиденди“ според определението) съгласно цитираните разпоредби ще подлежат на облагане в България с данък от 15 % . По този начин инвеститорият ще трябва да плати 15 % от инвестицията като данък за краткото си присъствие в България.

2.8.5. Данъчен статут на разходите за програмни продукти

Понастоящем няма специални разпоредби относно данъчния статут на програмните продукти. ЗКПО не определя в кои случаи плащанията за трансфер на програмни продукти трябва да бъдат считани за плащане на авторските права и в кои те следва да бъдат третирани като търговски приход.

Тъй като обемът на плащанията за програмни продукти вероятно ще се увеличава, ще се увеличава и нуждата от определянето им като търговски приход или авторски хонорар. Това поражда необходимост от специална законова уредба. Следва да се отбележи, че на 29 септември 1998 г. ОИСР издава преработени Коментари по член 12 на Конвенцията на ОИСР за примерни данъци, касаещи плащанията за програмни продукти. По коментара на ОИСР плащания, извършени за придобиване на частични авторски права (без трансферента да отчуждава напълно авторските права), представляват авторски хонорар, при което се счита, че предоставянето на права за използване на програмата без такъв лиценз представлява нарушение на авторското право.

2.8.6. Необходимост от промени на нормите за амортизация

По отношение на амортизационните отчисления за данъчни цели българските норми са близки по размер на средно приетите в страните от Съюза. Разликата идва от това, доколко признатите норми на ускорена амортизация отговарят на европейските стандарти. Признавайки положителните изменения в правилата за данъчно признатите норми на амортизация, същевременно съществува сериозна нужда от тяхното по-нататъшно усъвършенстване, така че тези правила да бъдат достатъчно адекватни на икономическите реалности. Няма данъчни облекчения за инвестиционни покупки и амортизацията се счита за разход само в размер, определен в ЗКПО.

Често нормата, прилагана за компютри и програмни продукти (20% годишно по линейния метод), се преценява от съответните търговци като нереалистично ниска. Те считат, че икономическият живот на компютрите и програмните продукти в действителност е много по-кратък. В повечето от развитите страни се прилага ускорената норма на амортизация от 100% за компютри и програмни продукти, а в някои случаи и за придобиване на активи, свързани с технологичното обновяване на производството. Специални амортизационни отчисления се прилагат и с цел насърчаване на инвестициите.

3. Индивидуално подходно обла- гане в България и ЕС

Много малко, почти никакви, усилия за хармонизация са положени в сферата на индивидуалното подходно облагане. В тази област само Европейският съд ограничава очевидни несправедливости в страните членки при подходното облагане на лицата, когато те касаят лице, живеещо в една страна членка, а печели своите доходи на практика изключително в друга. При тази ситуация лицето, което не е гражданин, не трябва да бъде третиран по неблагоприятно от лицето, което е гражданин на съответната страна.

Във фундаменталната структура на индивидуалното подходно облагане в страните, членки на ЕС, няма особени различия. Определена сума от получените доходи може да бъде освободена от данъци - необлагаем минимум. В някои страни не се използва категорията необлагаем минимум, но има определен сума, която се таксува с нулева ставка, като ефектът е същият както при необлагаемия минимум. Алтернативата е в това, че целият доход подлежи на облагане, а данъкоплатецът ползва т.нар. данъчен кредит.

Българският закон за облагане доходите на физическите лица като цяло не се различава от тези на страните членки. ЗОДФЛ урежда правилата за данъчно облагане на доходите на физически лица, резиденти и нерезиденти, еднолични търговци и на доходите на определени корпорации. Българските граждани се облагат върху доходите им от цял свят. Чужди резиденти се облагат върху доходите им от български източници. Данъците се плащат месечно или годишно в зависимост от занятието. Лица, получаващи доход от свободни професии, търговия на дребно и на едро, лизинг и т.н. трябва да подават данъчни декларации до 15 април всяка година, декларирайки източниците на доход и размера на дохода, получен през предходната календарна година. Като необлагаем минимум от 01.01.2001 г. е определена сумата от 100 лв. За броя на прилаганите етажи в скалата за облагане на физическите лица виж Таблица 5.

С изключение на Германия, която прилага няколко данъчни формули, и Швеция, която използва единна ставка, облагаемите доходи на страните от ЕС се разпределят по т.нар. принцип на етажността (виж Таблица 6). Броят на етажите в скалите на индивидуалния подоходен данък варира от един за Швеция или два за Ирландия до осем и повече за Испания, Люксембург. Данъчната ставка, прилагана на всеки по-горен етаж, се увеличава. Резултатът е прогресивно данъчно облагане: колкото по-голям е доходът, толкова по-висок е дължимият данък. Колко прогресивен е данъкът зависи не само от сумата на необлагаемия минимум или дохода, обложен с нулева ставка, но и от ширината на данъчната база

Таблица 5: Изчисляване на данъка върху доходите на физическите лица в България

Месечен доход (в лева)				Данък (в лева)	
	до	100		необлагаеми	
от 100	до	135	20%	за горницата над	100
от 135	до	400	7 + 26%	за горницата над	135
от 400	до	1 400	75.9 + 32%	за горницата над	400
над		1 400	395.9 + 38%	за горницата над	1 400
Годишен доход				Данък (в лева)	
	до	1200		необлагаеми	
от 1 200	до	1 620	20%	за горницата над	1200
от 1 620	до	4 800	84 + 26%	за горницата над	1 620
от 4 800	до	16 800	910.8 + 32%	за горницата над	4 800
над		16 800	4 750.8 + 38%	за горницата над	16 800

Източник: ЗОДФЛ

на всеки етаж от скалата и размера на данъчната ставка, прилагана към него. Доходът от първия етаж се облага с 6% в Люксембург, 10% в Италия, 25% в Белгия. Най-високите етажи на скалите за индивидуален подоходен данък се облагат с 46% в Люксембург и Италия, до 55% в Белгия и 60% в Холандия.

При разглеждане на индивидуалните ставки на всички страни може да се направи заключението, че българските данъчни ставки на индивидуалното подоходно облагане са едни от най-ниските. Преди да се направи каквото и да било заключение за степента да данъчната тежест обаче трябва да се има предвид и широкият кръг на използваните данъчни облекчения - за лихви, платени по ипотeki, социални осигуровки и вноски за пенсионни програми, издръжка на деца или възрастни родители и мн.др., които се използват в страните от ЕС. Може да се окаже, че данъчната тежест в страни с по-ниски данъчни ставки е по-голяма от страни, в които се прилагат на пръв поглед високи ставки, но използват множество данъчни облекчения.

Таблица 6. Данъчни ставки върху дохода на едно лице
(без зависими лица³)

	Най-ниска данъчна ставка	Брой на етажите в скалата	Най-висока данъчна ставка
Австрия	10	5	50
Белгия	25	7	55
България	20	5	38
Великобритания	20	3	40
Германия	формула	4	53
Гърция	5	5	45
Дания	8	3	31
Ирландия	26	2	48
Испания	17	8	47.6
Италия	19	5	46
Люксембург	6	18	46
Португалия	14	5	40
Финландия	5.5	6	38
Франция	10.5	6	54
Холандия	5.05	3	60
Швеция	единна ставка		32%

Източник: KPMG, <http://www.kpmg.com/>

3.1. Облагам доход

Определянето на данъчната база, обект на индивидуално подоходно облагане в отделните страни на Европейския съюз, е в зависимост от облагаемите доходи (доходи от заплати, свободни професии и т.н.) и от статута на данькоплатците (местни и чуждестранни физически лица).

В изпълнение на директивата за прилагане на спогодбите за избягване на двойното данъчно облагане местни физически лица са всички пребиваващи на територията на съответната страна повече от 183 дни за отчетния период.

В тази сфера на индивидуалното облагане българският ЗОДФЛ не се различава. Данъчно облагам доход е:

- от трудови взаимоотношения;
- от търговска дейност на едноличен търговец;
- дейност със заплащане на хонорар;
- дейност в областта на селското стопанство, горите и водите;
- доход, получен от недвижимо имущество и основни печалби от продажбата на недвижимо имущество;

³ Това са лицата, които нямат доходи и се издържат от друг член на семейството. Зависими лица могат да бъдат децата, неработещ съпруг/а или възрастни членове на семейството, издържани от данькоплатеца.

- доход от сделки с акции в местни дружества и доход от сделки с ценни книжа;
- лизинг или доход от наем;
- авторски и лицензионни възнаграждения;
- лихва (с изключение на лихва от депозити в местни търговски банки и клонове на чуждестранни банки);
- доход от дивиденди и разпределение на печалбите на юридически лица с или без юридическо присъствие;
- премии и награди, спечелени на конкурси.

3.2. Необлагаем доход

Както вече бе отбелязано, всички видове доходи подлежат на индивидуално подоходно облагане. Във повечето страни от Европейския съюз съществува обаче категорията необлагаем доход, която е разнообразна по обхват и видове доходи.

Намаления на данъчната база се предвиждат за разходи, свързани с произвеждането и поддържането на индивидуалния доход. Те включват: разходи за придвижване до работното място, за работни дрехи, някои членски вноски и някои разходи, извършвани регулярно по време на работа. Обикновено размерът им не е ограничен. При доходи от рента е възможно данъчната база да се намали с начисляване на амортизация и разходи за поддръжка. В случай на командировка, когато работникът използва личната си кола и работодателят не му е платил направените в тази връзка разходи, данъчната база се намалява с определена сума/км. Работниците, които се придвижват до работното си място с личен автомобил, могат да намалят данъчната си база също с определена сума/км.

Облагаемият доход се намалява и с разходите, направени за задължително социално осигуряване, дарителство и професионална квалификация.

Изплатените издръжки при развод на съпруга/та се смятат за разход до определена сума годишно. Сумата представлява облагаем доход за получателя.

Допълнително се използват и редица данъчни облекчения:

- за издръжка на възрастни хора;
- за издръжка на деца;
- плащания, получени от предишен работодател - процент от получената сума.

Според българския ЗОДФЛ съществуват редица дейности, определени като необлагаеми, които обаче не достигат до степента на социално развитие, постигнато в страните от Съюза. Такива са:

- доход от продажбата или размяната на определени видове недвижимо имущество (описани в ЗОДФЛ);
- доход, получен от продажбата или размяната на движимо имущество (с изключение на акции, квоти и други лихви от участие в търговски дружества, в организации без юридическо лице и други форми на кооперация и прехвърляне дейността на едноличен търговец;
- пенсии;
- натрупана лихва по депозити;
- паричен и непаричен доход от социални помощи и помощи за безработни;
- финансови средства, отпуснати от социални фондове и други организации;
- детски надбавки;
- стипендии на българи за тяхното обучение в чужбина;
- печалби от лотарията;
- стойността на специалното работно облекло, безплатното работно и униформеното, които се предоставят съгласно Кодекса на труда и др. закони;
- определени обезщетения, уредени в Кодекса на труда (командировъчни, компенсации за преместване и т.н.);
- стойността на картите за пътуване от местоживеенето до местоработата, осигурени безплатно от работодателя.

Това, което съществено различава българското законодателство в областта на индивидуалното облагане, е че, в повечето от страните от ЕС се прилага т.нар. *семейно облагане*. Опитът им е много разнообразен. Използват се различни модели, съобразени с фискалната политика на всяка държава. В почти всички страни от съюза съществува възможност за данъчни облекчения в зависимост и от броя на издържаните лица в семейството (както бе отбелязано по-горе). В тази област от данъчното облагане България може да използва положителния опит на ЕС в разработването на собствен модел за семейно подоходно облагане, целящ повишаване на социалната справедливост и насърчаване на раждаемостта - проблеми, стоящи пред повечето страни в Европа.

3.3. Изводи

3.3.1. Определяне на основата за облагане с авансов данък

При сегашния ред за определяне на основата за авансовите вноски на лицата, упражняващи свободна професия, получаващи доходи от извънтрудови правоотношения, от управление и контрол, не подлежат на приспадане задължителните осигурителни вноски по реда на Кодекса за задължително обществено осигуряване (КЗОО) и Закона за здравното осигуряване (ЗЗО).

Вноските за обществено осигуряване, които лицата, упражняващи дейностите по чл.22 от ЗОДФЛ, са задължени да правят по закон, би трябвало да се приспадат авансово при авансовото облагане през течение на годината. По този начин би се избегнало евентуално надвнесяне на данъка през годината, което като принципна възможност в момента съществува.

3.3.2. Възстановяване на надвнесен данък по трудови правоотношения от органите на данъчната администрация

В случаите, когато лица, работещи по трудови правоотношения са надвнесли данък при авансовото му облагане по чл.38 от ЗОДФЛ, те могат да подадат годишна данъчна декларация. Надвнесеният данък се възстановява или се приспада срещу други изискуеми данъчни задължения.

Практиката по прилагане на посочената разпоредба от ЗОДФЛ показва, че в повечето случаи данъчните органи отказват възстановяването на данъка, като изискват това да направи работодателят. Би било уместно да се дадат указания на органите на данъчната администрация по места с цел уеднаквяване и законосъобразно приложение на посочените разпоредби след извършване на данъчни проверки дължимите надвнесени суми да бъдат възстановявани. В повечето случаи работодателят не разполага с източник за изплащане на данъка, а възстановяването за сметка на дължимия данък на други служители води до промяна във внесените данък през годината на съответните лица. Освен това в повечето случаи лицата имат и други източници на доходи, което води до промяна на общото годишно данъчно задължение и работодателят не разполага с цялостната информация, за да го възстанови.

3.3.3. Доходи от продажба и замяна на акции, облигации и други ценни книги

Въпреки направеното изменение и допълнение на ЗОДФЛ в тази му част през 1999 година, остават недостатъчно ясни разпоредбите, които касаят формирането на данъчната основа при облагането на доходите от продажба на ценни книги от физически лица, особено когато са получени от чуждестранни физически лица. Не става ясно как ще бъдат дефинирани данъчните субекти, когато български ценни книги се търгуват на фондовите борси в чужбина и в придобиването или продажбата им участвуват предимно чуждестранни лица.

3.3.4. Компенсиране на загуби

В момента в ЗОДФЛ няма разпоредби, които дават възможност на физическите лица да компенсират загуби от един вид дейност с доходи от други източници. Това е практика в европейските страни, която би следвало да се възприеме и в българската данъчна политика и практика, тъй като тя съответства на преобладаващите сред хората представи за справедливо облагане на доходите.

1. Нелоялна данъчна практика

През 1998г. ОИСР изготвя доклада на страните членки - „Нелоялна данъчна конкуренция“ (доклад) - с цел провеждането на координирани действия за премахването на т.нар. „увреждащи“ данъчни режими. Към този и последвалите го след това документи, касаещи елиминирането на нелоялна данъчна конкуренция, ЕС се присъединява категорично, като Комисията приема аналогичните документи за страните членки.

Според определението на ОИСР, прието след това и от ЕС, увреждащ данъчен режим е налице, когато е създаден с цел да конкурира и по този начин да навреди на данъчните бази в други страни. Това се получава, когато данъчен режим привлича инвестиции или спестявания с източник от друга държава с цел плащане на по-ниски или нулеви данъци.

Глобализацията и новите електронни технологии съдействат за разпространяването на данъчни режими, администрирани по начин, позволяващ т.нар. географско привличане на мобилни активи. Управляващите трябва да обединят усилията си за избягване намаляването на благосъстоянието, причинено от движението на финансови и капиталови потоци с цел избягване на данъци.

2. Предприети мерки

За изпълнение на заложените идеи се създава „Форум за нелоялна данъчна конкуренция“ (Форум), на който се разработват четири насоки за действие срещу „увреждащи данъчни режими“. Той е отговорен за постоянното наблюдение на съществуващите и потенциалните преференциални режими както в страните членки, така и нечленки на ЕС.

Форумът приема серия от мерки срещу тези данъчни практики:

- да се премахнат отстъпките, кредитите и други изключения за трансакции с данъчни убежища или за трансакции, които използват преференциите на техните увреждащи данъчни практики;
- да се изисква подробен отчет за правилата на тези трансакции, придружени със съществени санкции за неточна информация или липса на отчет;

- отказ на каквито и да било изключения, които могат да бъдат прилагани в други случаи, ако се отнасят до нелоялни данъчни убежища или свързани с тях трансакции;
- отказ на данъчен кредит, ако той трябва да се даде на компания, осъществяваща трансакции с нелоялни данъчни убежища;
- налагането на допълнителни данъци на резиденти на нелоялни данъчни убежища;
- увеличаване контрола и допълнително одитиране на плащания, извършени до резиденти на нелоялни данъчни убежища;
- забрана за сключване на спогодби за избягване двойното данъчно облагане с нелоялни данъчни убежища и прекратяването на съществуващи такива, докато не се изпълнят поставените изисквания.

Форумът си поставя за задача да състави списък на съществуващите увреждащи данъчни практики, базирайки се на фактори, залегнали в Доклада:

- несъществуващи или ниски данъчни ставки⁴;
- неефективен обмен на информация;
- недостатъчна прозрачност на данъчния режим;
- липса на изисквания за развитие на дейността;
- т.нар. „ring fencing“ на режима (зона, която дава възможност за ползване на данъчни облекчения при различни условия).

Форумът също така координира страните членки при преразглеждането на техните преференциални режими и откриването на практики, които се смятат за увреждащи.

Той работи активно за привличането на колкото се може повече страни в подкрепа на разработените от него „Стандарти за увреждащи данъчно преференциални режими“. Това са приети от него принципи, според които страните членки:

- не трябва да приемат нови данъчни преференции;
- не трябва да разширяват рамките и засилват действието на съществуващите режими, определени като „увреждащи“;
- трябва да елиминират „вредните“ страни на преференциалните си режими в период от 5 години.

Следваща стъпка в работата на Форума е да посочи

⁴ В Доклада се отбелязва, че няма да бъдат определяни минимални данъчни ставки, според които дадена държава влиза в категорията на данъчните убежища.

3. Основни цели на мерките срещу нелоялната конкуренция

точните критерии, по които изброените режими са определени като увреждащи. Тези критерии ще бъдат публикувани в наръчник и ще бъдат равноправно прилагани за всяка една държава.

Една от основните цели на борбата с нелоялните преференциални режими е да осигури цялостта на данъчните системи в отделните страни чрез елиминиране наличието на данъчни режими, които нарушават разпределението на капитали и услуги. Нелоялните данъчни практики могат също да причинят нежелано прехвърляне на данъчната тежест върху по-малко мобилни данъчни категории, като труд, собственост, консумация, и да увеличат административните разходи на данъчните власти. Това не се отнася до проблеми, свързани със събираемостта, и няма за цел генерално хармонизиране на доходните данъци или данъчните структури. Целта е осигуряването на данъчна тежест, която да не бъде доминиращ фактор при разпределянето на капиталите.

Идеята възниква от загрижеността, че много от страните са изложени на значителни загуби от данъчни приходи в резултат на нелоялна данъчна конкуренция. Тази тенденция може да бъде значителен проблем и за икономиките на развиващите се страни. Интересен за отбелязване е фактът, че много от страните, определени като данъчни убежища, са съгласни да сътрудничат в тази насока.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направения анализ става ясно, че ЕС не е постигнал пълна хармонизация на данъчните системи. Изключение е косвеното облагане, където много от елементите са хармонизирани, само данъчните ставки се различават.

В сферата на косвеното облагане най-добрият подход за България ще бъде да следва тези елементи, които най-общо се прилагат и не предполагат незабавно участие в Общия пазар. По отношение на акцизите голяма част от разпоредбите на законодателството на ЕС предполагат пълноправно членство и поради това не могат да се приложат в този момент. Най-важният извод е, че системата на ЕС може да предостави ценни препоръки за българското законодателство и показва какво България трябва да се съобразява в бъдеще.

В сферата на корпоративното облагане важен елемент за страна в преход като България е, че до този момент не е имало систематична хармонизация на данъчните ставки или данъчните системи. Усилията, насочени към хармонизация, до известна степен са ограничени до трансграничните ефекти. По този начин впечатлението е, че няма много неща, с които България да съобразява корпоративната си данъчна система, така че да бъде в съответствие с тази на ЕС и да спомогне да се привлечат инвеститори.

Независимо от липсата на действителна хармонизация на ставките върху корпоративния доход много страни членки се стремят да поддържат своите ставки в рамките малко под 30% до 40-45%. С цел да бъде конкурентоспособна и да привлича инвеститори България трябва да следи отблизо данъчните ставки във важните страни членки (тези, които са главни търговски партньори на България) и да приема ставки, които я поставят в конкурентоспособна позиция. С постепенното намаляване на българските ставки това е постигнато.

Данъчните ставки обаче са само един аспект. Други важи аспекти са:

- определянето на облагаемата база;
- третирането на трансферното ценообразуване;
- облагането на процентните вноски;
- третирането на слабата капитализация.

1. Облагаема основа

По отношение на определянето на облагаемата база има съществени разлики при различните отчетни системи, функциониращи в страните членки. Въпросът, кои елементи се взимат под внимание, за да се намали облагаемата основа, е изключително важен. Ако данъчната система позволява на фирмата да въведе в сметките си допълнителни пера, които да се признават за разход, това незабавно ще намали облагаемия доход на компанията и може да доведе до значителна отложена загуба. Това ще има благоприятни последици за фирмата, но не и за държавата.

В този смисъл отчетната система трябва да се изгради по такъв начин, че балансът да отразява истинна и справедлива картина на икономическата ситуация на фирмата, ясно да показва задълженията ѝ, да не позволява да се заделят твърде много скрити резерви, нито за необосновано натрупване на запаси.

Международните счетоводни стандарти (МСС), разработени от Международната федерация на счетоводителите (МФС), които широко се подкрепят от увеличаващ се брой страни по света (и това се стимулира от СТО), може да бъдат подходяща система и за България. Общоприетите счетоводни принципи (ОПСП), принципно поддържани от САЩ, нямат перспективата да получат широка световна подкрепа и Комисията по ценните книжа и фондовите борси (КЦКФБ) в САЩ е близо до приемането на компаниите, прилагащи МСС, по скоро от прилагащите ОПСП.

Ако обърнем поглед към счетоводните системи на страните от ЕС, не трябва да забравяме, че всяка от тях има продължителни традиции и национални основи, които може и да не са подходящи за България. Никаква действителна хармонизация не е осъществена в тази сфера, независимо, че е крайно необходимо. Трябва да се отбележи, че увеличаващ се брой компании се подготвят да прилагат международно признати счетоводни стандарти за балансите си, които се публикуват и в други страни. Това може да доведе до любопитния резултат една компания да използва един баланс за пред данъчните власти в собствената си страна и друг - за управлението на бизнеса си в чужбина (и който се публикува на чуждестранните фондови борси).

Както беше отбелязано по-горе, трансферното ценообразуване е много съществено. В тази сфера силно е установен принципът на „дължината на ръката“. За България трябва допълнително и изрично да се определи: при какви условия дадена страна е продала/купила продукта на/от българска фирма. Много важно в случая е добрата подготовка

2. Трансферно ценообразуване

3. Облагане на ДЪЛГОВИТЕ ВНОСКИ

на данъчните инспектори, които трябва да се занимават с трансферното ценообразуване посредством предаване на опит от други страни членки, които имат практика в тази насока.

В много области това няма да изисква физически инвестиции на чужди компании. Трансферът на капитали, както и трансферът на ноу-хау на технологии ще бъдат определящ фактор в увеличаването на конкурентоспособността на българските фирми и в преодоляването на икономическата криза.

В такъв смисъл изграждането на система за облагане на процентните вноски ще послужи като стимул за трансфера на технологии към българските фирми. Дали процентните вноски на българските фирми, ще подлежат на данъчно облагане, е въпрос на политическо решение за България.

4. Слаба капитализация

Основната тема е: в каква степен лихвените плащания върху заемите на акционерите ще бъдат считани за приспадащ се разход за фирмата, до каква степен е облагаем лихвеният доход на акционерите и други подобни казуси.

Този въпрос очевидно е тясно свързан с облагането на печалбите. Чуждият инвеститор има малък стимул да дава заеми на акционерите вместо капитал, където данъчната система не дава предимства за лихвените плащания на заемите на акционерите в сравнение с разпределението на дивидентите. Повечето страни членки прилагат система на слаба капитализация, където заемите на акционерите се третираат като собствен капитал, ако отношението на собствения капитал е, да речем, 10%. Други страни членки ограничават плащането на лихви до определен процент, да речем, 13% от дела на капитала (плюс неразпределената печалба) на компанията. Хармонизацията, постигната до този момент, не предлага много възможности за черпене на опит на този етап.

5. Прилагане на европейски стандарти в ЗДДС

Българският закон за ДДС до голяма степен отговаря на изискванията на ЕС. Множеството промени през последните години бяха извършени именно с цел хармонизиране на българската система за ДДС с тази на Съюза. Въпреки това продължават да съществуват различия, които в повечето случаи биха могли да се характеризират като бариери за развитието на системата за ДДС у нас, респективно за развитието на

6. Данъчно третиране на капиталовия пазар

бизнеса като цяло. В България не се прилага намалена ставка, което според мнението на някои експерти и широк кръг представители на бизнеса води до намаляване конкурентоспособността на нашите експортни стоки и услуги (тук влизат и така широко дискутираните туристически услуги). Докато в страните членки се използват намалени ставки в зависимост от това, кое е икономически изгодно за всяка от тях, България би могла да помисли за използването на намалени ставки там, където нашите цени не са конкурентни.

Ясният и първоначално преференциален данъчен режим на доходите от капиталовия пазар е важен фактор за развитието му, включително чрез чуждестранните портфейлни инвестиции. Усилията могат да бъдат насочени към следните неотложни изменения в данъчния режим за местните физически и юридически и чуждестранните юридически лица:

- Отпадане на данъка върху дивидента, който се начислява в полза на местните физически лица. Така би се постигнало изравняване на режима както между физическите и юридическите лица, така и между доходите от дивиденди и тези от лихви по банкови депозити и лихви по държавни и общински ценни книжа. Необходими са промени в Закона за корпоративното подоходно облагане и в Закона за облагане доходите на физическите лица.
- Включване на лихвите по корпоративни дългови ценни книжа (облигации) в списъка на необлагаемите доходи и на позициите, с които се намалява финансовият резултат преди данъчно преобразуване. Това също би представлявало опростяване и изравняване на данъчния режим, като същевременно би стимулирало интереса към бъдещите емисии на корпоративни облигации. По този начин и самото им предлагане като алтернативен източник на финансиране за местните икономически субекти. Необходими са промени в Закона за корпоративното подоходно облагане и в Закона за облагане доходите на физическите лица.
- Предвиждане на намален размер на данъка върху печалбата, дължим от публичните дружества. Това съществено би повишило мотивацията на дружествата да се превърнат в публични или да останат такива. Освен дългосрочните предимства, свързани с увеличеното предлагане на книжа на първичния и вторичния капиталов пазар, това би имало силен положителен ефект върху поведението на икономическите субекти. При публичните дружества са завишени изискванията към корпоративното

управление (като стремеж към прозрачност в действията на управителните органи, увеличаване стойността на собствения капитал, защита интересите на всички акционери и други), което в макроикономически план е един от факторите за икономическия растеж. Не на последно място, този стимул би подобрил и самата данъчна дисциплина. Ето защо ефектите от подобна стъпка биха компенсирани евентуално намаление на данъчните постъпления в краткосрочен хоризонт.

- Облагане на доходите от покупко-продажба на ценни книжа (капиталовата печалба) на чуждестранните лица на портфейлна основа върху определен период. Премахването на принципа на облагане на положителната разлика между покупната и продажната цена за всяка отделна сделка, вместо сумарно, би облекчило съществено чуждестранните портфейлни инвеститори и би им позволило да предприемат по-многобройни и по-диверсифицирани вложения в акции от български предприятия. Необходими са промени в Закона за корпоративното подоходно облагане.
- Освобождаване от данъчно облагане на доходите от покупко-продажба на ценни книжа (капиталовата печалба), ако са притежавани повече от определен период, например дванадесет месеца. Без такова преференциално третиране не съществуват стимули за инвестиционни решения в полза на корпоративни ценни книжа, още по-малко за стабилизиране на инвестиционните портфейли чрез задържане на ценните книжа за определен период.
- Изравняване на режима на преоценка на дългосрочните и краткосрочните инвестиции. Необходимо е и разликите в преоценката на краткосрочните инвестиции да се отчитат първо като преоценъчен резерв. Единствено по този начин фирмите биха били данъчно защитени срещу прекалени колебания в динамиката на пазарните цени. Като компромисен вариант може да бъде уточнена поне данъчната оценка при трансформиране на краткосрочните инвестиции в дългосрочни. Нужни са промени в Закона за корпоративното подоходно облагане и в Закона за счетоводството.

7. Нужни са дискусии по отношение на ЗОДФЛ

При разглеждане на индивидуалните ставки на всички страни може да се направи заключението, че българските данъчни ставки на индивидуалното подоходно облагане са едни от най-ниските. Преди да се направи каквото и да било заключение за степента на данъчната тежест обаче, трябва да се има предвид и широкият кръг на използваните данъчни облекчения - за лихви, платени по ипотeki, социални осигуровки и вноски за пенсионни програми, издръжка на деца или възрастни родители и мн.др., които се използват в страните от ЕС. Може да се окаже, че данъчната тежест в страни с по-ниски данъчни ставки е по-голяма от страни, в които се прилагат на пръв поглед високи ставки, но използват множество данъчни облекчения.

Забавянето на решаването на изложените проблеми в данъчната политика на България ще продължи натиска върху икономическите субекти, ще продължи да стимулира прилагането на нестандартни схеми за избягване заплащането на данъците или изобщо укриване на голям дял от дейността, а това ще води до все по-голяма загуба и на косвен данък, и на преки данъци.

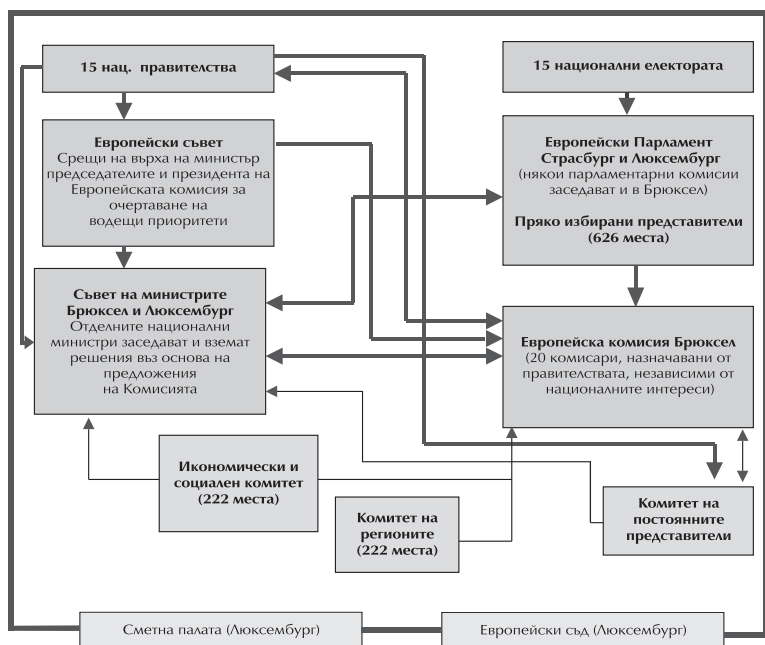
Определянето на ясна данъчна политика и стратегия за реализирането ѝ, обсъдена и приета с консенсус, е наложителната мярка. Така промените в данъчното законодателство няма да бъдат хаотични и противоречиви, което ще продължи да води до неочаквани резултати и неосъществени намерения. Данъчната реформа трябва да стане управляема, а посоката ѝ ясна.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

ИНСТИТУЦИОНАЛНА СИСТЕМА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

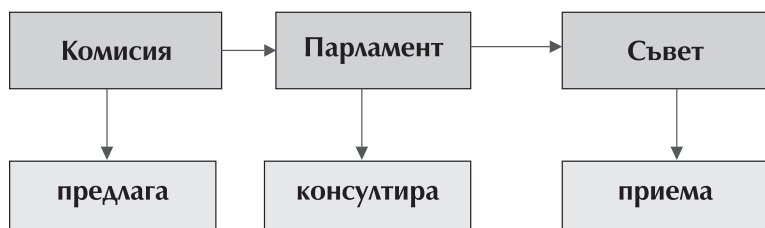
Приложение 2

КАК ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ ВЗЕМА РЕШЕНИЯ

Консултативна процедура

Прилага се в законодателния процес

- ✓ Директиви
- ✓ Решения
- ✓ Регламенти

Малки и средни предприятия и конкурентоспособност, с. 88-120, изд. на Център за Икономическо Развитие, С. 2001

Сматракалев, Г., Данъчна политика и икономически растеж, *Подоходното облагане*, юли 2000

Bannock, G., *Dictionary of Economics*, 1998

Bewley, T.F., A Critique of Fiebout's Theory of Local Public Expenditure, in *Econometrica*, 49: p. 713-740, 1991

Bond, E., "Optimal Tax and Tariff Policies with Tax Credit", in *Journal of International Economics*, 30: p. 317-329, 1991

Cnossen, S., "The Case for Tax Diversity in the European Community", in *European Economic Review*, 34: p. 471-479

Commission of the European Communities, *Taxation in the European Union*. Brussels, March, 1996

Commission of the European Communities, *Taxation in the European Union*. Brussels, *Report on the Development of Tax Systems*. Brussels, October 1996

Cnossen, S., What Kind of Corporation Tax?, *Journal of Key Issues in Tax Reform*, ed. Cedric Stanford, Fiscal Publications, UK p. 41-43, 1993

De Bonis, V., *Regional Integration and Factor Income Taxation*, The World Bank *Development Research Group*, 1997

Damodaran, A., *Investment Valuation*, 1996

Downes, J., Goodman, J., *Dictionary of Finance and Investment Terms*, Fourth Edition, 1995

European Commission Website, available at: http://europa.eu.int/comm/index_en.htm

Friedman, J., *Dictionary of Business Terms*, 1994

IFCI Glossary Website, International Finance and Commodities Institute. Available at risk.ifci.ch/glossary.htm.

Keen, M., "Corporation Tax and Foreign Direct Investment", in L.A.Winters and A.J.Venales (eds); *European Integration: Trade and Industry*, Cambridge University Press, Cambridge

Kim, J., J.D. Wilson, *Capital Mobility and Environmental Standards: Racing to the Bottom with Multiple Tax Instruments*, New York University Working Paper No. 195, 1996

Kieso, Weigandt, *Intermediate Accounting*, Eight Edition

KPMG Website. Available at <http://www.kpmg.com/>

Leibfritz, Buettner, van Essen, *The Tax System of Germany*, 10 Tax Notes International Mathijsen, P.S.R.F., *A Guide to European Union Law*, London, 1999

Novak, T., *Models of Market Structure in Brand Switching Data*, *Journal of Marketing Research*, 30 (August), p. 267-87, 1993
OECD Tax Policy Studies, *Tax Burdens*, 2000

OECD, *Industrial Competitiveness - Benchmarking Business Environments in the Global Economy*, 1997

OECD Website, Available at: <http://www.oecd.org/>

Perloff, J., Van't Veld, K., *Modern Industrial Organization*, 1994

Tang, H., *Winners and Losers of EU Integration*, World Bank, 2000

Tanzi, V., Bovenberg, L., *Is There a Need for Harmonizing Capital Income within EU Countries?*, Working paper 90/17, International Monetary Fund, Washington, D.C.

Wellisch, D., Wildasin, D., „Decentralized Income Redistribution and Immigration“, in *European Economic Review*, 40: p.187-217, 1994

Wildasin, D., “Factor Mobility, Risk and Redistribution in the welfare state”, in *Scandinavian Journal of Economics*, 97: p. 527-546, 1995